

Hayırlı Cuma Anlaşması

Genel Açıklama

Hayırlı Cuma Anlaşması

Genel Açıklama

Democratic
Progress
Institute

Demokratik Gelişim Enstitüsü

11 Guilford Street
Londra WC1N 1DH
Birleşik Krallık
tarafından yayınlanmıştır.
www.democraticprogress.org
info@democraticprogress.org
+44 (0)203 206 9939

İngilizce ilk baskı tarihi : Haziran 2013
Türkçe ilk baskı tarihi : Aralık 2013

ISBN: 978-1-905592-71-5

© DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü, 2013

DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü İngiltere ve Galler’de kayıtlı bir vakıftır.
Vakıf Kayıt No. 1037236. Kayıtlı Şirket No. 2922108.

Bu yayının telif hakları saklıdır, eğitim amacıyla telif ödenmeksizin ya da önceden izin alınmaksızın çoğaltılabilir ancak yeniden satılamaz. Bu durumun dışındaki her tür kopyalama için yayıncılardan yazılı izin alınması gerekmektedir. Bu durumda yayıncılara bir ücret ödenmesi gerekebilir.

Önemli Not: Bu rapor yuvarlak masa toplantısında yapılan konuşmaların özet halini içermektedir. Rapordaki konuşma metinleri yapılan konuşmalarla birebir bir benzerlik içermediği gibi konuşmaların tam çözümünü de değildir.

Özet

Kuzey İrlanda'da uzun yıllar devam eden çatışmanın bir çözüme kavuşturulması çatışmanın tarafları yanında İrlanda Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık hükümetlerinin de en temel meselesi olmuştur. 1998'de imzalanan *Hayırlı Cuma Anlaşması* (Good Friday) ile toplumsal kesimler arasındaki düşmanlık, zaman zaman şiddet olayları yaşansa da ve Milliyetçiler ile Birlikçiler arasındaki husumetler devam etse de, oldukça azalmıştır. *Hayırlı Cuma Anlaşması'nın* imzalanmasıyla sonuçlanan ve bugün Kuzey İrlanda Barış Süreci olarak adlandırılan süreç gizli yollardan yürütülen sıkı siyasi müzakerelerin yanı sıra uluslararası kesimlerin ve üçüncü tarafların sağladığı kolaylaştırıcılık sayesinde başarıya ulaşmıştır. Kuzey İrlanda Barış Süreci ve *Hayırlı Cuma Anlaşması* dünyanın diğer bölgelerinde devam eden çatışmaların çözümü için bir model olarak kabul edilse de, anlaşma uygulamaya geçtikten sonra barış sürecinin kendi bünyesinde taşıdığı zorluklar da açığa çıkmıştır. Bu çalışma çatışmaya dair genel bir değerlendirme içerirken, bu sorunu çözüme kavuşturan siyasal koşullara eğilmekte, *Hayırlı Cuma Anlaşması'nın* uygulanmasında karşılaşılan engelleri incelemektedir.

İçindekiler

Giriş	8
Çatışmaya Genel Bir Bakış	11
Müzakereler.....	16
Milliyetçi Partiler Arasındaki Müzakereler	18
Gizli Yürütülen Müzakereler	20
Üçüncü Taraflar	25
Sivil Toplumun Rolü	30
1974 Feakle Görüşmeleri.....	34
Fitzroy-Clonard Dostluk Grubu ve Uzlaşma için Corrymeela Merkezi	35
Hayırlı Cuma Anlaşması'nın Uygulanması	36
Hayırlı Cuma Anlaşması'nın Karşılaştığı Güvenlikle İlgili Sorunlar	39
Silahsızlanma.....	39
Silahlı Eylemlere Katılmış Tutukluların Serbest Bırakılmaları ve Topluma Yeniden Entegrasyonları.....	44
Polis Kuvvetleri ve Hukuk Sistemi Üzerine Yapılan Reformlar.....	46
Tartışmalı Ulusal Egemenlik Sorunu	50
İnsan Hakları Sorunları	55
İnsan Haklarını Korumak ve Teşvik Etmek için Tasarlanan Mekanizmalar.....	55

Kuzey İrlanda'da Geçiş Dönemi Adaleti	59
Sonuç	63
Ekler	65
Ek 1: Kuzey İrlanda'daki Çatışma ve Barış Sürecinin Kilit Tarihleri.....	65
Ek 2. Kuzey İrlanda'da ki Çatışma ve Barış Sürecinin Kilit Bireyleri.....	68
Ek 3. Kuzey İrlanda'daki Çatışma ve Barış Sürecinin Kilit Organları.....	71
Ek 4. Kuzey İrlanda'daki Çatışma ve Barış Sürecinin Kilit Anlaşmaları ve Diğer Belgeler	75
Ek: DPI Yönetim Kurulu ve Uzmanlar Konseyi Üyeleri.....	77

Giriş

Kuzey İrlanda'da Milliyetçiler ile Birlikçiler arasında devam eden zorlu çatışmanın çözüme kavuşturulması süreci, yaklaşık 14 yıllık bir çalışma sürecini içermektedir. Çözüm sonrası bölgedeki şiddet önemli oranda hafiflemiş, 1998'de imzalanan ve toplumun önemli bir desteğini kazanan *Hayırlı Cuma Anlaşması'nın* ardından, bir dönem çatışmanın tarafı olan kesimler şimdilerde resmi kurumlarda gücü ve yetkiyi paylaşmaya başlamışlardır.¹ Anlaşmanın geçmişte yaşananları bir nihayete erdirip erdirmediği hala tartışılabilir, anlaşma yine de çatışmaların çözümü açısından başarılı bir model olarak görülmektedir. Bunun en önemli sebebi getirdiği açık ve sürekli idare ortaklığıdır. Uzlaşamayan taraflar arasında bir anlaşma olmasını sağlamak için çok farklı yollar ve araçlar denenmiştir. Bu yollar ve araçlar arasında İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) ve Britanya Hükümeti temsilcileri arasında resmi görüşmelerden çok önce başlayan ve kapalı kapılar ardında yürütülen gizli görüşmeler ile barış görüşmelerinin doğasını değiştiren ve sürecin vardığı son aşamaya belirgin bir katkı sunan üçüncü tarafların sürece dâhil olması da yer almaktadır.

Bu çalışma, Kuzey İrlanda Barış Sürecini derinlemesine incelemek ve

---

1 Hayırlı Cuma Anlaşması, uzun süredir uzlaşamayan ve şiddetli bir çatışma içinde bulunan Milliyetçiler ve Birlikçiler arasındaki nihai uzlaşma sonrasında 1998 yılında imzalanmış, Kuzey İrlanda'da devam eden şiddeti son erdirmiştir. Anlaşma, aralarında yetki devri, silahsızlanma, ceza adalet sistemi ve polis kuvvetleri gibi alanlarda yaşanan sorunların olduğu önemli konulara yanıt olurken, Kuzey İrlanda Meclisi ile Sivil Forumu gibi idari ve istişari yapıların kurulmasını sağlamış, bu şekilde Birleşik Krallık hükümetinin bazı yetkileri Kuzey İrlanda'ya devredilmiştir. 22 Mayıs 1998 tarihinde yapılan halk oylaması sonucunda Kuzey İrlanda seçmenlerinin % 71.2'si, İrlanda Cumhuriyeti seçmenlerinin ise % 94.39'u anlaşmaya kabul oyu vermiştir.

süreçten çıkarılabilecek dersleri aktarmak amacıyla hazırlanmıştır. Çatışma sürecine genel bir bakışın ardından, Kuzey İrlanda Barış Sürecine özgü bazı özellikler de analiz edilecektir. Ele alınacak konular arasında resmi görüşmelerden önce Milliyetçi partiler arasında başlatılan karşılıklı müzakereler, çatışma içinde bulunan taraflar, gizli yürütülen görüşmeler ve barış sürecinde kolaylaştırıcılık rolü oynayan üçüncü taraflar yer almaktadır. Bu çalışmanın bir diğer amacı ise *Hayırlı Cuma Anlaşması'nın* uygulanma aşamasında karşılaşılan engellere kısaca göz atmaktır. Rapor silahsızlanma, silahlı eylemlere katılmış militanların serbest bırakılması ve topluma yeniden entegrasyonu; hukuk sistemi ve polis kuvvetlerinin geçirdiği reformasyon, çözümlenemeyen ulusal egemenlik sorunu gibi meselenin güvenlik boyutuna ilişkin sorunları analiz etmenin yanı sıra *Hayırlı Cuma Anlaşmasını* insan hakları sorunlarına ilişkin olarak da değerlendirecektir. İnsan haklarına saygıyı koruyup teşvik etmek üzere oluşturulan mekanizmaların aksayan yönleri ve geçiş dönemi adaleti ile ilişkili sorunlar özellikle incelenecektir.

Bu çalışmayla Kuzey İrlanda Barış Süreci ve *Hayırlı Cuma Anlaşması'nın* küresel boyutta anlaşılması hedeflenmektedir. Demokratik Gelişim Enstitüsü, Kuzey İrlanda Barış Sürecinin belli yönlerine yoğunlaşan diğer bazı çalışmaları da bu serinin bir parçası olarak ilerleyen dönemlerde yayınlamaya devam edecektir.

Hayırlı Cuma Anlaşması - İçerik

Birinci Dizin: Kuzey İrlanda'daki Demokratik Kurumlar

İkinci Dizin: Kuzey/Güney Bakanlıklar Konseyi

Üçüncü Dizin: Britanya – İrlanda Konseyi ve Britanya – İrlanda Hükümetlerarası Konferansı

Diğer bölümler:

- Haklar, Garantiler, Fırsat Eşitliği Olanakları;
- Silahsızlanma;
- Güvenlik;
- Polis Kuvvetleri ve Hukuk Birimleri;
- Tutuklular;
- Tasdik, Uygulama ve Gözden Geçirme.

Çatışmaya Genel Bir Bakış

Kuzey İrlanda'da Katolik ve Protestan topluluklar arasındaki ayrılığın kökeni 1600'li yıllara dayanmaktadır. Protestan olan Britanya bu dönemden itibaren İrlanda Adası'nın içişlerine müdahale etmeye başlamış ve 1801 yılında Adayı bütünüyle kendi kontrolü altına almıştır. Adada Britanya idaresine karşı geliştirilen direniş mücadelesinin ardından Birleşik Krallık 1920'de İrlanda Hükümeti Yasası'nı kabul etmiştir. Buna göre ülke ikiye bölünmüş, Adanın kuzeydoğusunda bulunan 6 eyalet geri kalan 26 eyaletten ayrılarak Birleşik Krallık'a bağlanmış, Belfast'ta ve Dublin'de iki ayrı parlamento kurulmuştur.² Adanın kuzeyi Britanya'nın egemenliği altında tutulup Birleşik Krallık'a bağlı bulunan Kuzey İrlanda Valisi'nin idaresi altına verilirken³, Ada'nın güneyinde ise Serbest İrlanda Cumhuriyeti adıyla bağımsız bir devlet kurulmuş ve ülke 1955'te Birleşmiş Milletlere üye olmuştur. Bazı yetkilerle donatılmış bir meclis oluşturularak Kuzey İrlanda'da 1920 ile 1972 yılları arasında belli oranda otonom bir yönetim modeli uygulanmıştır. Bu dönemde siyasete bölgede 3'te iki oranında çoğunluğa sahip olan Protestanlar hâkim olmuşlardır. Sivil, siyasal ve sosyo-ekonomik anlamda yaşanan ciddi ihlaller sonrasında, toplumlar arasında ciddi gerginlikler baş göstermiştir. Katolikler kendilerine sunulan

2 1920'de imzalanan İrlanda Hükümeti Yasası (The Government of Ireland Act) Britanya Parlamentosu tarafından hazırlanmış ve böylece İrlanda adası bölünmüştür. Bu yasa ile Adada farklı idareler oluşturulması amaçlanmış, 6 eyalet biraraya getirilerek 'Kuzey İrlanda', geri kalan 26 eyalet biraraya getirilerek 'Güney İrlanda' adıyla iki ayrı yönetim kurulmuştur. Bu yasaya göre her iki bölge Birleşik Krallık idaresinde kalmaya devam edecekti. Yasada ayrıca her iki bölgenin gelecekte ortak idare altında birleşmesine dair hükümlerde vardı.

3 Kuzey İrlanda Valisi, Britanya Monarşisininin Kuzey İrlanda'daki en asli görevlisi ve temsilcisiydi. 9 Aralık 1922 tarihinde kurulan bu makam 18 temmuz 1973 tarihinde lağvedilmiştir.

eğitim olanaklarının standartlarının düşük olduğunu, istihdam, kamu konutları ve bölgesel kalkınma alanlarında ayrımcılığa maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Hatta Katolik kesimin yoğun olarak yaşadığı bölgelerin yerel yönetimlerinin sınırları değiştirilerek buralarda da Birlikçilerin baskın olmasına imkân sağlanmaya çalışılmıştır. Öte yandan bazı bölgelerde Katolikler de Protestanlara karşı yaygın olarak ayrımcılık uygulamıştır ancak Katolik toplum bir bütün olarak marjinalleştirildiği için, ayrımcılığın etkisi Protestan toplumunda daha az hissedilmiştir.

Ulster Birlikçiler Partisi (The Ulster Unionist Party – UUP) bütün meclis dönemlerinde çoğunluğu ele geçirmiştir. Bölgedeki en yüksek idari makam olan Başbakanlığa sürekli olarak bu partinin adayı seçilmiştir. En geniş anlamıyla Protestan kesimler ülkenin Birleşik Krallık ile birliğinin sürdürülmesi ve bölgenin Krallık'ın bir parçası olarak kalmasını isterken (Birlikçi – Unionist - ya da Kraliyete bağlı – Loyalist - olarak adlandırılmalarının nedeni budur), Katolik toplum ise bölgenin Katoliklerin baskın olduğu İrlanda Cumhuriyeti ile birleşmesini talep etmektedir. Bu kesimlere ise Milliyetçi ya da Cumhuriyetçi denilmektedir.⁴ Siyasi temsilde yaşanan bu uyumsuzluk sonrasında Sinn Féin ve diğer başka ılımlı Katolik ve Milliyetçi partiler muhalefet olarak kendilerini göstermeye başlamışlardır. Dönemin mevcut siyasi ve idari organlarının Kuzey İrlanda'da yaşanan adaletsizlik, huzursuzluk ve dışlanma gibi sorunlara yanıt verememesi sonucu Protestanlar ile

---

⁴ Bu genelleştirme bazı farklılıklar içerebilir. Bu konudaki istatistikî bilgiler için DPI tarafından yayınlanan '*Comparative Studies Visit to the United Kingdom – Conflict Resolution*', isimli raporun 55-65 sayfaları arasındaki bölüme bakılabilir.

Katolikler arasındaki düşmanlıklar giderek derinleşmeye başlamıştır. 1966'da iki toplum arasında şiddete dayalı çatışmalar başlamış, 1969'da ise 'düzeni sağlamak' gerekçesiyle Britanya askerleri bölgeye nakledilmiştir. 1960'lı yıllar aynı zamanda silahlı örgütlerin ortaya çıkmaya başladığı bir dönemdir. Eski bir silahlı örgüt olan İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) 1969'da yaşadığı bölünme sonrasında Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu (Provisional Irish Republican Army - PIRA) ve Resmi İrlanda Cumhuriyet Ordusu (the Official Irish Republican Army - OIRA) olarak ikiye ayrılmıştır. Resmi İrlanda Cumhuriyet Ordusu (the Official Irish Republican Army - OIRA) 1972'de tekrar bölünmeden önce ateşkes ilan etmiş ve bu ikinci bölünmeden sonra ortaya çıkan siyasi kanat İrlanda Ulusal Kurtuluş Ordusu (Irish National Liberation Army) adıyla silahlı mücadeleye devam etmiştir. Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu (Provisional Irish Republican Army - PIRA) ise Cumhuriyetçi hareket içindeki en baskın yapı olmuş ve IRA adıyla anılmıştır. Yasal bir siyasi parti olan Sinn Féin'e ise IRA'nın siyasi kanadı olarak bakılmıştır. Sinn Féin bugün de yasal bir siyasi parti olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Sinn Féin'in müzakerelerde bir taraf olmasında IRA ile olan yakın ilişkisi çok önemli bir rol oynamıştır. 1960'lı yıllarda Birlikçi silahlı örgütler de kurulmuştur. Ulster Gönüllü Kuvvetleri (UVF) 1966'da, Ulster Savunma Derneği (UDA) ise 1971'de kurulmuştur. Marjinal bir parti olarak görülen Demokratik Birlikçiler Partisi (Democratic Unionist Party - DUP) ise 1971'de Peder Ian Paisley tarafından 'Milliyetçiler ile uzlaşma içinde' olduğunu düşündüğü Ulster Birlikçiler Partisine (UUP) muhalefet sonucunda kurulmuştur.⁵

---

5 Bkz: Yildiz, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian*

Sıkıntı Yılları (The Troubles)

1960'lı yılların sonundan ve 1970'li yılların başından 1998'e kadar devam eden şiddet süreci genel olarak Sıkıntı Yılları (The Troubles) olarak adlandırılır. Bu kavram çatışma hakkında ağır tabirler kullanmaktan kaçınmak için kullanılmıştır.

Sıkıntı Yıllarının en ağır bilançosu 1972'de bir yıl içinde gerçekleşen olaylar sonucunda 496 kişinin hayatını kaybetmesidir.

Sıkıntı Yıllarının en ağır bilançosu bir yıl içinde olup biten olaylar sonucunda 496 kişinin hayatını kaybettiği 1972 senesinde gerçekleşmiştir. 30 Ocak 1972 günü yaşanan ve tarihe 'Kanlı Pazar' olarak geçen olay çatışma döneminin en fazla can kaybı ile sonuçlanan olayı olmuştur. Aynı yıl Britanya, Kuzey İrlanda Parlamentosunu askıya alarak idareyi doğrudan ele geçirmiştir. Britanya Hükümeti 1970'li yıllarda güvenlik önlemlerini sürekli olarak arttırırken, Cumhuriyetçiler de Britanya basını, siyasetçileri ve güvenlik personelinin kendilerini sabıkalı ve potansiyel suçlu olarak göstermesinden dolayı son derece rahatsızdır. Şiddet 1980'li ve 1990'lı yıllarda kesintiye uğramadan devam etmiştir. 1990'lı yılların sonuna doğru, yani çatışmaların üzerinden yaklaşık 30 yıl geçtikten sonra ortaya çıkan tabloya bakıldığında, aralarında sivil, silahlı militan, güvenlik personeli ve askerlerin olduğu 3600'den fazla insan çatışmalarda hayatını kaybetmiştir.

Law and Post-Conflict

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, s. 239

Kanlı Pazar

Aynı zamanda Bogside Katliamı olarak da bilinen Kanlı Pazar olayı, 30 Ocak 1972'de Kuzey İrlanda'nın Derry kentinde sivil haklar üzerine gerçekleştirilen barışçıl bir gösteri sırasında yaşanmıştır. Britanya Ordusunun silahsız siviller üzerine açtığı ateş sonucu 13 kişi ölmüştür ve 14 kişi de yaralanmıştır.

Bu çatışmalı dönem içinde İrlanda Cumhuriyeti ile Birleşik Krallık arasındaki ilişkilerde her şeye rağmen belirgin bir gelişme sağlanmıştır. Taraflar arasında dökülen kanı durdurmak için bir dizi karşılıklı anlaşma imzalanmıştır. 1973'de imzalanan Sunningdale Anlaşması (The Sunningdale Agreement)⁶, Kuzey İrlanda Meclisi ve İrlanda Konseyi tarafından kabul edilmesine rağmen, hem Cumhuriyetçilerin hem de Birlikçilerin yoğun muhalefeti sebebiyle uygulanamamıştır. 1985'te imzalanan Anglo-İrlanda Anlaşmasıyla ise İrlanda Cumhuriyeti'ne Kuzey İrlanda üzerine danışmanlık rolü verilmiş, ancak bölgenin Birleşik Krallıkla olan anayasal ilişkisinin bölgede yaşayan toplumun çoğunluğu bunun kaldırılmasını talep edinceye kadar devam etmesine karar verilmiştir.⁷ Bu anlaşma da

6 Sunningdale Anlaşması'nın amacı (The *Sunningdale Agreement*) Kuzey İrlanda İdaresi ile sınırın iki yönündeki alanı kapsayan İrlanda Konseyi arasında güç paylaşımına dayalı bir idare oluşturmaktır. Bu anlaşma 9 Aralık 1973'te İngiltere'nin Berkshire eyaletinin Sunningdale Park bölgesinde bulunan ve o zamanki adı Sivil Kamu Hizmetleri Koleji (şimdiki adı Hükümet İdaresi Ulusal Okulu) olan bir okulda imzalanmıştır. Bu anlaşma Birlikçilerin şiddet içeren muhalefeti ve Genel Grevi sonrasında 1974'ün Mayıs ayında çökmüştür.

7 Anglo – İrlanda Anlaşması (The *Anglo-Irish Agreement*), 15 Kasım 1985'te Birleşik Krallık ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetleri tarafından Kuzey İrlanda'da devam eden çatışmaları sonlandırmak üzere imzalanmıştır. Anlaşma ile İrlanda hükümetine Kuzey İrlanda hükümetine danışmanlık yapma sorumluluğu verilmiş, aynı zamanda bölgede yaşayan halkın çoğunluğunun İrlanda Cumhuriyeti'ne dahil olma yönünde bir kararı olmadan Kuzey İrlanda'nın mevcut anayasal konumunda bir değişikliğe gidilemeyeceği teyit edilmiştir. Anlaşma aynı zamanda bölgede kurulacak yetki devrine sahip bir idare

yine aynı şekilde hem Cumhuriyetçi hem de Birlikçi kesimlerin keskin muhalefeti ile karşı karşıya kalmıştır.

Downing Street Deklarasyonu

Downing Street Deklarasyonu, Birleşik Krallık Başbakanlık binasının bulunduğu Downing Street'te 15 Aralık 1993'de Birleşik Krallık Başbakanlığı tarafından yapılan ortak açıklamanın adıdır. Bu deklarasyon bölgede (Kuzey İrlanda) yaşayan halkın çoğunluğunun talep etmesi halinde Kuzey İrlanda'ya kendi kaderini tayin etme hakkı tanınacağını ve Birleşik Krallık'ın sahip olduğu hakların İrlanda Cumhuriyeti'ne devredileceğini ilan etmektedir.

1993'de ilan edilen Downing Street Deklarasyonu ile birlikte belli bir başarı elde edilmiş, Britanya ve İrlanda Cumhuriyeti tarafından silahlı şiddeti lanetleyen bütün kesimlerin çatışmanın çözüm sürecine dâhil edileceğinin taahhüdü verilmiştir. Bu deklarasyonu takiben Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu (PIRA) ve bir kaç Birlikçi silahlı örgüt ateşkes ilan etmişlerdir.

Müzakereler

1980'li ve 90'lı yıllarda, çatışmanın taraflarından kilit isimler arasında çeşitli yollar üzerinde bir ilişkilene başlanmış ve gizli görüşmeler sürdürülmüştür. Britanya Hükümeti 1972'den itibaren gizli kanallar aracılığıyla IRA ile irtibata geçmiştir.⁸ Kapalı kapılar

için hangi şartların oluşması gerektiğini de içermektedir.

8 Bkz. Yildiz, K. & Breaux, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*.

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, s. 240

ardında yapılan bu görüşmeler sayesinde tartışmalı konular medyaya düşmeden tartışılmış, taraflar birbirlerinin motivasyonunu, kapasitesini ve yönelimlerini fark etmiştir. Britanya Hükümeti ve IRA tarafından sürdürülen doğrudan ve dolaylı ilişkilenemeyi Gizli İstihbarat Servisi (Secret Intelligence Service - SIS) ve taraflarla ilişkili bazı bireyler sağlamıştır.

Örneğin Peder Alec Reid, 1986'dan itibaren Sinn Féin ile Britanya Hükümeti arasında arabuluculuk rolü oynamıştır.⁹ Peder Alec Reid'in sürece dâhil olması üçüncü tarafların bu tür barış süreçlerinde oynayabileceği role en iyi örneklerden biridir. Mevcut gizli kanallar, silahlı örgütlere Britanya Hükümeti'nin sorunu müzakereler yoluyla çözüme seçeneğini göz ardı etmediğini göstermiştir. Bu gizli görüşme ve konuşmalar daha sonra ilan edilen Downing Street Deklarasyonu için gerekli yolu açmıştır ve bu deklarasyon IRA ile Britanya Hükümeti arasında ileride başlayacak olan açıktan görüşmelerin de sinyalini vermiştir. Öte yandan Britanya Hükümeti 1970'ler ve 1980'ler boyunca IRA ile hiçbir biçimde resmi olarak ve açıktan görüşme yapmayacağını ilan etmiştir. Ancak 1990'lara gelindiğinde yapılan müzakereler ve ilan edilen ateşkesler Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzalanmasına olanak sağlamıştır.¹⁰

9 İrlandalı Hristiyan bir din adamı olan Alec Reid, Batı Belfast'ın merkezi Clonard Manastırı olan Redemptorist inancına mensuptur. Çatışmaların başladığı 1969'dan bu yana Cumhuriyetçilere yakınlığıyla tanınmaktadır. Gerry Adams ile kişisel dostluğu bulunmasının sonucu olarak Cumhuriyetçi hareket ile çatışmaya taraf olan diğer kesimler arasında arabulucu ve kolaylaştırıcı rolleri oynamıştır. Kendisi sürecin 'isimsiz kahramanı' olarak tanımlanmakta, pratik olarak sürece dâhil olan herkesten daha fazla katkı sunan isim olarak öne çıkmaktadır. Ancak bazı kesimler Peder Reid'i sürece kendi arzu ettiği şekli vermek istediği ve tarafsız bir arabulucu gibi davranmadığı şeklinde eleştirmektedir.

10 Bkz. Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian*

Sunningdale Anlaşması

Sunningdale Anlaşması 9 Aralık 1973'te Britanya ve İrlanda Hükümetleri ile Kuzey İrlanda'nın idaresinden sorumlu olan kesimler arasında imzalanmıştır. Anlaşmayla Kuzey İrlanda İdaresi ile İrlanda Konseyi arasında sınırların ötesine dayalı bir güç paylaşımı sağlanmaya çalışılmıştır. Birlikçilerin şiddet içeren muhalefeti ve yaptıkları genel grev sebebiyle bu anlaşma 1974 yılının Mayıs ayında çökmüştür.

Milliyetçi Partiler Arasındaki Müzakereler

Barış arayışında ortak bir zemin inşa etmek ve tutarlı bir tutum geliştirebilmek için Milliyetçi partiler arasında bir iletişim kanalının kurulması çok önemliydi. Gizli yürütülen bu tartışmaların temel amacı Sinn Féin'in siyasal olarak barış sürecine dahil edilmesiydi. Britanya Hükümeti şiddet metotlarını kullanmaya devam ettikleri sürece IRA veya Sinn Féin ile doğrudan müzakere yapmama konusunda net bir tavra sahipti.

Milliyetçi Partiler arasında müzakereler konusundaki ilk girişimin 1980'li yılların sonunda Gerry Adams'tan¹¹ geldiği ifade edilir. Gerry Adams, İrlandalı Milliyetçi kesimlerle diyalogu, Belfast'ta yaşayan dini bir figürün arabuluculuğuyla yaratmaya çalışmıştır.¹² Her ne kadar o dönemde Gerry Adams'ın düşündüğü Milliyetçi İttifakı kurmak zor olsa da, İrlanda'daki farklı milliyetçi kesimler

Law and Post-Conflict

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, s. 239

11 Gerry Adams 1983'ten bu yana Sinn Féin Genel Başkanı olarak görev yapmaktadır.

12 Bkz: Bew J., et al. (2009) *Talking to terrorists: Making Peace in Northern Ireland and the Basque Country (Teröristlerle Konuşmak: Kuzey İrlanda'da ve Bask Ülkesinde Barış Yapmak)*, Hurst and Company, London, s. 112-123

arasında başlayan müzakereler, gelecekte ortak bir zemine dayanan işbirliğinin yapılması için siyasi bir niyetin olduğunu göstermiştir. Bu girişim sonucunda 1988'de Sinn Féin ile Sosyal Demokratik İşçi Partisi (SDLP) liderleri arasında doğrudan görüşmeler başlamıştır. 1988 yılının Ocak ayında ise Sinn Féin 'Barış Senaryosu' (Scenario for Peace) adıyla bir belge yayınlayarak, Kuzey İrlanda sorunu üzerine diyalogun geliştirilmesi çağrısında bulunmuştur. Bu mektuptan bir süre sonra ismi gizli tutulan üçüncü bir taraf Gerry Adams'a bir mektup göndererek, Sinn Féin'in 'Adalet ve barış için ortak bir Milliyetçi siyasi politika üzerinde anlaşma imkânı olup olmadığını değerlendirmek üzere' SDLP ile görüşmeye istekli olup olmadığını sormuştur. SDLP lideri John Hume da aynı yaklaşımı benimsemiş ve SDLP'nin Sinn Féin ile görüşme arzusunu ifade etmiştir. Britanya Hükümeti ve Birlikçi kesimlerin çok ciddi muhalefetine rağmen iki parti 11 Ocak 1988 ve 30 Ağustos 1988 tarihlerinde görüşmüşlerdir. Bu görüşmelerden sonra 1988 yılının Eylül ayından itibaren her iki partinin barış sürecine dair fikir ve önerilerini yansıtan bir dizi belge yayınlanmıştır. Her iki parti arasında yaklaşım ve ideoloji açısından farklılıklar olsa da milliyetçi partilerin liderleri arasında işbirliği isteği olduğu açıkça ortaya çıkmıştır. John Hume, görüşmelerin başladığı tarihten itibaren Gerry Adams ile irtibatını sürdürmüştür. İrlandalı Milliyetçi kesimler 1990'da bir başka girişim de daha bulunarak IRA'nın şiddeti dışlayan bir siyasal yönelime girmesi için ortak bir deklarasyon taslağı hazırlanmışlardır. Devam eden bu diyalogun bir süre sonra artık kamuoyu açısından berraklığa kavuşması gerekmiştir. Kuzey İrlanda Devlet Bakanı Peter Brooke'un sürece

katılmasıyla birlikte bu ihtiyaç doruk noktasına ulaşmıştır. Peter Brooke 9 Kasım 1991’de yaptığı açıklamada, bölgedeki bölünmenin ulusal bir çıkardan ziyade gerçekliği kabul etme sonucunda ortaya çıktığını ifade etmiştir.¹³ Brooke ‘Şiddeti reddeden İrlanda Cumhuriyetçiliğinin toplumun geri kalanı gibi barışçıl siyasal yaşamda yerini alabileceğini’ belirtmiştir. Peter Brooke bu ifadesiyle IRA’yı silahlı mücadeleyi bırakarak çatışmanın katılımcı bir siyasal çözüme kavuşmasında barışçıl siyasal diyaloga katılmaya davet etmiştir. Bunun yanı sıra ‘Britanya Hükümeti’nin Kuzey İrlanda konusunda ne bencil stratejik bir hedefi, ne de ekonomik bir çıkarı söz konusudur. Bizim amacımız yardım etmek, kolaylaştırmak ve teşvik etmektir’ diyerek Hükümetin tarafsızlığına vurgu yapmıştır. Britanya Hükümeti ile IRA arasındaki bu alternatif iletişim sürecinin amacı şiddetin barışçıl ve siyasal yollardan bütünüyle sona erdirilmesidir.

Gizli Yürütülen Müzakereler

‘Birbirine muhalif olan kesimlerin liderlikleri arasındaki gizli görüşmeler’ bazen üçüncü bir taraf bazen ise sürece dâhil olan arabulucular tarafından sağlanmaktaydı.¹⁴ Genelde gizli yürütülen görüşmeler, zorlu çatışmaların çözümlenmesinde faydalı bir yol olarak görülmektedir.¹⁵ Britanya Hükümeti ile Milliyetçi silahlı örgütler arasında yürütülen gizli görüşmelerin tarihi 1970’li yıllara

13 Bkz: Hennessey, T. (2001) *The Northern Ireland Peace Process (Kuzey İrlanda Barış Süreci)*, Palgrave Macmillan, s. 67–70

14 Bkz: Dochartaigh, N. Ó. (2011) Together in the Middle: Back-Channel Negotiation in the Irish Peace Process (Ortayerde birlikte: İrlanda Barış Sürecinde Gizliden Yürütülen Müzakereler), *Journal of Peace Research*, 48(6), s. 767–780

15 Bkz: Pruitt, D. G. (2008) ‘Back-Channel Communication in the Settlement of Conflict (Çatışmaların Çözümünde Gizli Görüşmeler)’, *International Negotiation*, 13(1), s. 37–54

kadar dayanır. Barış süreci için son derece belirgin bir öneme sahip olan bu görüşmeler kapalı kapılar ardında sürdürülen ve uzun döneme yayılan müzakereler olarak görülebilir. Bu gizli müzakerelerin IRA'nın 1994'te ateşkes ilan etmesinde ve 1998'de ulaşılan nihai anlaşmada önemli bir katkısı vardır.¹⁶ Bu gizli görüşmelerin başarısı, taraflar arasında karşılıklı güven ve dayanışma yaratacak uygun koşulları yaratmasında yatmaktadır. Bu sayede taraflar ileriye dönük olarak harekete geçmek için gerekli olanaklara sahip olmuşlardır.¹⁷ Kuzey İrlanda'daki gizli görüşmelerin en belirgin özelliği kişisel ilişkiler, bilgi paylaşımı ve taraflar arasında giderek artan güven olarak tanımlanabilir. Bu faktörler taraflar arasında işbirliğinin yanı sıra karşılıklı niyetlerini anlayıp birbirlerine güven duymalarına da olanak sağlamıştır.

Kişisel ilişkileri ve güven inşasını merkezine koyması bakımından gizli görüşmeler taraflar arası ilişkiler üzerinde dönüştürücü bir etkiye sahiptir.¹⁸ Gizli görüşmeler sırasında arabulucular, müzakere eden tarafları davranışlarını ya da yaklaşımlarını değiştirmeye teşvik ederler. Örneğin Kuzey İrlanda sürecinde Tony Blair Hükümeti'nin baş müzakerecisi olarak görev yapan Jonathan Powell¹⁹, Sinn Féin'li

---

16 Bkz: Dochartaigh, N. Ó. (2011) Together in the Middle: Back-Channel Negotiation in the Irish Peace Process (Orta yerde birlikte: İrlanda Barış Sürecinde Gizli Yürütülen Müzakereler), *Journal of Peace Research*, 48(6), s. 767-780

17 Bkz: Walton, R. E., & McKersie, R. B. (1965) A Behavioral Theory of Labor Negotiations: An Analysis of a Social Interaction System (Emek Müzakerelerinde Davranış Teorisi: Sosyal Etkileşim Sistemi Üzerine bir Analiz), Ilr Press, Ithaca, N.Y.

18 Putnam, L. L., & Carcasson, M. (1997) 'Communication and the Oslo Negotiation: Contacts, Patterns, and Modes' (İletişim ve Oslo Pazarlıkları: İlişkiler, Modeller, Yöntemler), *International Negotiation*, 2(2), s. 251-278

19 Jonathan Powell Britanyalı bir diplomattır. Tony Blair'in başbakanlık döneminde 1997 ile 2007 yılları arasında kabinede Personel Daire Başkanı olarak görev yapmıştır.

siyasetçi ve IRA eski liderlerinden Martin McGuinness²⁰ ile gizli olarak görüşmüştür. Karşılıklı güvensizliğin ve şüphenin baskın olduğu bir ortamda gerçekleşen görüşmede Martin McGuinness'in annesinin Jonathan Powell'a ikram ettiği ev yapımı çorba kendi ifadesine göre Powell'ın Martin McGuinness'in insani yanını görmesini sağlamıştır. Powell bu durumu 'Çorba hakkında birlikte konuşabilmek son derece faydalı oldu. Bu tür şeyler son derece önemlidir'²¹ diye ifade etmektedir.

Derry'li bir işadamı olan Brendan Duddy ise geniş siyasi çevresi ve etkili siyasetçilere erişme imkânı sayesinde 20 yıldan fazla bir süreyle Kuzey İrlanda'daki müzakerelere arabulucu olarak katkı sunmuştur. Brendan Duddy, her iki tarafça resmi olarak ana iletişim kanalı olarak kabul edilmiş, süreç için kilit isimler olan Sinn Féin Genel Başkanı ve Derry Emniyet Müdürü ile çok yakın ilişkiler geliştirmiştir. Tarafsız biri olmamasına rağmen – sıkı bir Cumhuriyetçidir – her iki tarafta barışa olan inancı ve motivasyonu sebebiyle ona güvenmiştir. Hem ağzı sıkı olduğu için hem de taraflar arasında bilgileri ve niyetleri olduğu gibi taşıdığı için bir arabulucunun taşıması gereken özellikleri bütünüyle taşıdığı düşünülmektedir.²²

---

20 Sinn Féin'ne bağlı siyasetçi. Geçmişte Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun liderliğini yapmıştır. 1997'den istifa ettiği 2 Ocak 2013 tarihine kadar Mid Ulster Bölgesi milletvekilliği görevini yürütmüştür. 2007'den bu yana Kuzey İrlanda Hükümetinde Birinci Bakan yardımcısı olarak görev yapmaktadır.

21 Bkz: Democratic Progress Institute (2011) 'Turkey: Comparative Studies Visit to the United Kingdom - Conflict Resolution', s. 38. Erişmek için: <http://www.democraticprogress.org/turkey-comparative-studies-visit-to-the-united-kingdom-conflict-resolution/>

22 Bkz: The Guardian, 'Talking to the enemy: the secret intermediaries who contacted the IRA' (Düşmanla Konuşmak: IRA ile irtibata geçen gizli arabulucular), 18 March 2008.

Erişmek için: <http://www.guardian.co.uk/politics/2008/mar/18/northernireland.>

Barış müzakerecileri gizli görüşmeleri resmi görüşmelerden daha fazla tercih etmektedirler. Çünkü gizli görüşmeler sırasında taraflar problemlerin çözümüne yoğunlaşırlar.²³ 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren Britanya Hükümeti ile Cumhuriyetçiler arasındaki iletişim kanallarının, bu tarihten 20 yıl öncesine kadar dayandığını teyit eden işaretler belirginleşmeye başlamıştır.²⁴ Bu durumun medyaya sızması ise Britanyalı bir istihbaratçı Michael Oatley'in emekliye ayrılmasından sonra gerçekleşmiştir. Bu aşamada Britanya Hükümeti 'teröristlerle konuşmama' yönündeki siyasetini yeniden gözden geçirmeye, bu iletişim kanalını açık tutarak karşı tarafı dinlemeye hazır olduğunu göstermeye başlamıştır. Buna IRA olumlu yanıt vermiş ve farklı seçenekleri dikkate alacaklarını ifade etmişlerdir. Aradaki gizli irtibatlar Britanya Hükümetine IRA'nın sorunu siyasal yollardan tartışarak çözmeye hazır olduğunu iletmiştir. Ancak Kuzey İrlanda'daki bu gizli müzakereler sorunsuz gerçekleşmemiştir. Süreçte Brendan Duddy dışında başka arabulucular da yer almış ve basına sızdırılan bazı bilgiler de güvensiz bulunmuştur.

Kişilerin sürece süreklilik esasıyla dâhil olması da müzakere sürecinde çok önemli bir rol oynayabilir. 1980'li ve 1990'lı yıllarda taraflar arasında yeniden irtibatlanma sağlandığında,

---

northernireland

23 Bkz: Wanis-St John, A. (2006) Back-Channel Negotiation: International Bargaining in the Shadows (Gizli Müzakereler: Gölgede Uluslararası Pazarlıklar) , *Negotiation Journal*, 22(2), s. 119–144

24 Bkz: Setting the Record Straight: A record of communication between Sinn Féin and the British Government October 1990 – November 1993 (Kayıtları Doğru Tutmak: Sinn Féin ile Britanya Hükümeti arasında Ekim 1990 – Kasım 1993 arası dönemde yapılan görüşmelerin kayıtları), Belfast, Sinn Féin Publicity Department 1994, s. 3

---

sürece müzakerelerin daha önceki aşamalarına katılmış olan her iki taraftan bazı kişiler katılmıştır.²⁵ Brendan Duddy verdiği bir mülakatta kendi rolünü alacak birey ya da bireylerin kişiliklerinin kendisinin kişiliği ile uyumlu olması gerektiğini ifade etmiştir.²⁶ Özellikle çatışma içindeki tarafların karşısındakinin meşruiyetini kabul etmediği koşullarda güven inşası zaman gerektirir. Bu sebeple kişilerin güvenilir olması ve sürekliliği gizli kanalların geçerliliğini devam ettirir.

Her ne kadar gizli müzakereler güven ortamı ve bilgi değişimi için uygun ortamı yaratsalar da, bu süreçler aynı zamanda yanlış anlaşılmalara yol açabilecek hataların ortaya çıkma riskini de arttırabilirler. Örneğin 1993'te iddiaya göre Britanya Hükümeti IRA'dan 'Çatışma sona ermiştir ama bu süreci nasıl sonlandırabileceğimize dair öneriye ihtiyacımız var' anlamına gelebilecek bir mesaj almıştır.²⁷ Britanya Hükümeti bu mesajın gerçek olduğuna inandığı için, yanıt olarak 9 paragraflık bir yanıt hazırlamış ve Sinn Féin'e 'Eğer IRA'nın silahlı mücadelesi sona

25 Dochartaigh, N. Ó. (2011) Together in the Middle: Back-Channel Negotiation in the Irish Peace Process (Orta yerde birlikte: İrlanda Barış Sürecinde Gizli Yürütülen Müzakereler), *Journal of Peace Research*, 48(6), s. 767-780

26 Mülakat Niall Ó Dochartaigh tarafından gerçekleştirilmiştir. Niall Ó Dochartaigh İrlanda'nın Galway şehrinde kurulu bulunan İrlanda Ulusal Üniversitesinde (National University of Ireland) Siyaset ve Sosyoloji alanında öğretim üyesidir.

27 Bkz: Setting the Record Straight: A record of communication between Sinn Féin and the British Government October 1990 – November 1993(Kayıtları Doğru Tutmak : Sinn Féin ile Britanya Hükümeti arasında Ekim 1990 – Kasım 1993 arası dönemde yapılan görüşmelerin kayıtları), Belfast, Sinn Féin Publicity Department 1994, s. 24

ererse ileri boyutta bir diyalog gerçekleşebilir' yanıtını vermiştir. Bu mesaja yanıt olarak ise IRA açıklamadan bir gün sonra İngiliz kasabası Warrington'da bir bomba patlatmıştır.²⁸

Kapalı kapılar ardında yürütülen müzakerelerin en belirgin özelliği gizlilik taşımasıdır. Uzlaşmazlık içinde bulunan kesimler arasında sürdürülebilir bir ilişki yaratabilmek için öncelikle güven inşa etmeye, belirsizliği ortadan kaldıracak bir işbirliğine ve koordineli çalışmaya ihtiyaç vardır. Kişisel ilişkilerin geliştirilmesi, uzun süredir sürece dâhil olan arabulucuların süreç içindeki varlıklarının devam etmesi, taraflar arasında karşılıklı bilgi alış verişi ve akışı gibi etkenler karşılıklı güveni geliştiren faktörlerken; birbirine muhalif olan kesimler arasında bütünleştirici bir yaklaşımın gelişmesinin de imkânı arttırılmalıdır.

Üçüncü Taraflar

Kuzey İrlanda Barış Sürecinin başlangıcından itibaren çok karmaşık bir süreç olacağı anlaşılmıştı. Barış süreci başlar başlamaz taraflar uluslararası bazı muhataplardan yardım istemişlerdir. Geleneksel olarak üçüncü tarafın rolü, çatışan taraflara çözüm bulmak adına yardımcı olmak ya da devam eden şiddetin yıkıcı etkisini azaltmaya çalışmaktır.²⁹ Üçüncü tarafın ya da kolaylaştırıcının, güvenilir

---

28 Bkz: Dillon, M. (1996) *25 Years of Terror (Terörün 25 Yılı)*, Bantam Books, s. 291

29 Bkz: Byrne S. (1995) 'Conflict regulation or conflict resolution: Third-party intervention in the Northern Ireland conflict – prospects for peace' (Çatışmanın düzenlenmesi mi yoksa çatışmanın çözülmesi mi: Kuzey İrlanda'da üçüncü tarafların müdahalesi – Barış için Umut) , *Terrorism and Political Violence*, 7(2), s. 1-24

ve tarafsız olması ve her iki tarafça da saygı görmesi önemlidir. Bu özellikleri karşılayan ve ABD tarafından Kuzey İrlanda'ya gönderilen kolaylaştırıcı Senatör George Mitchell idi. Kendisi daha sonra Mitchell Prensipleri³⁰ adıyla anılacak prensipleri ilan eden kişidir. Bu prensipler şiddetten uzaklaşarak ve demokrasiyle taraflara silahlardan arınma ve müzakerelere dâhil olma olanağı sunmaktaydı. Başarılı olmuş bir girişim olarak ilan edilen prensiplerin akabinde Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu (PIRA) ateşkes ilan etmiş, Britanya Hükümeti de yanıt olarak Mitchell Prensiplerine tam uyumu garantiye almak için 6 haftalık karantina talebinde bulunmuştur.³¹

---

30 Mitchell Prensipleri müzakerelere dâhil olan bütün kesimlerin şu esaslara uyacaklarını ilan etmelerini talep eder:

1. Siyasal sorunların bütünüyle barışçıl ve demokratik yollardan çözülmesi;
  2. Tüm silahlı yapılanmaların bütünüyle silahsızlandırılması;
  3. Bu tür bir silahsızlanmanın gerçekleştiğinin ancak bağımsız bir komisyonun tatmin olmasından sonra teyit edilmesi;
  4. Güç kullanma, güç kullanma tehdidinde bulunma, üçüncü tarafların sürdürdüğü müzakerelerin seyrine ya da süreçlerine müdahalede bulunmaktan kaçınma ve diğer tarafların bu yöndeki girişimlerine karşı çıkmama;
- Bütün tarafların dahil olduğu müzakereler sonrasında üzerinde anlaşılan şartlara uyma, üzerinde anlaşma sağlanamayan sonuçları bütünüyle barışçıl ve demokratik yollardan çözmeye çabalamama;
  - Cezalandırma amacıyla gerçekleştirilen dövme ve öldürme uygulamalarının sona erdirilmesi ve bu türden uygulamaların önlenmesi için etkili önlemlerin alınması.

31 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, s. 239

Mitchell Prensipleri

Silahsızlanma Üzerine Uluslararası Komisyon, 22 Ocak 1996'da raporunu ve altı temel kuraldan oluşan Mitchell Prensiplerini açıklamıştır. Mitchell Prensipleri 'müzakerelere dâhil olanların bağlı olduğunu teyit ettikleri' prensiplerdir. Bu prensipler barış sürecinde kilit bir rol oynayan ABD'li senatör George Mitchell'ın adıyla anılmaktadır.

- Siyasal sorunların bütünüyle barışçıl ve demokratik yollardan çözülmesi;
- Tüm silahlı yapılanmaların bütünüyle silahsızlandırılması;
- Bu tür bir silahsızlanmanın gerçekleştiğinin ancak bağımsız bir komisyonun tatmin olmasından sonra teyit edilmesi;
- Güç kullanma, güç kullanma tehdidinde bulunma, üçüncü tarafların sürdürdüğü müzakerelerin seyrine ya da süreçlerine müdahalede bulunmaktan kaçınma ve diğer tarafların bu yöndeki girişimlerine karşı çıkma;
- Bütün tarafların dâhil olduğu müzakereler sonrasında üzerinde anlaşılan şartlara uyma, üzerinde anlaşma sağlanamayan sonuçları bütünüyle barışçıl ve demokratik yollardan çözmeye çabalama;
- Cezalandırma amacıyla gerçekleştirilen dövme ve öldürme uygulamalarının sona erdirilmesi ve bu türden uygulamaların önlenmesi için etkili önlemlerin alınması.

Bu olumlu gelişmelerin ardından, Sinn Féin Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanacak olan görüşmelere katılmaya başlamıştır. Ancak Mitchell Prensiplerinin sürece dâhil olan bütün taraflar arasında tam bir güven oluşturmadığını da belirtmek gerekir. Ulster Birlikçiler Partisi (UUP) 1999'a kadar Sinn Féin ile doğrudan görüşmemiş, Demokratik Birlikçiler Partisi

(DUP) ise 2007'ye kadar Sinn Féin ile görüşmeyi reddetmiştir. Örgüt tarafından şiddetten vazgeçildiği kamuoyuna açıklanmasına rağmen, silahsızlanma üzerine kurulan bağımsız komisyon Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun (PIRA) 2006 yılında imzalanan St Andrews Anlaşması'na kadar zaman zaman şiddete başvurduğuna dair kanıtlar elde etmiştir. Senatör George Mitchell'in liderliğindeki bu komisyon içerdiği çeşitli sınırlamalara rağmen, müzakerelerin kurulması için yeni bir yaklaşım geliştirme konusunda başarılı olmuştur.

The St Andrews Anlaşması

Kuzey İrlanda'ya yetki devri verilmesi üzerine sürdürülen çok taraflı müzakereler sonrasında Britanya ve İrlanda Cumhuriyeti ile Kuzey İrlanda'daki ana siyasi partiler arasında 13 Ekim 2006'da İskoçya'nın St Andrew bölgesinde imzalanan anlaşmadır. Bu anlaşma ile yeniden Kuzey İrlanda Meclisi ve yeni bir Kuzey İrlanda İdaresi kurulmuştur.

Başta ABD'nin vermeyi taahhüt ettiği uluslararası yardımlar olmak üzere uluslararası yardım sözleri de çatışmayı çözüme noktasında son derece teşvik edici olmuştur. Eski Amerikan başkanı Jimmy Carter, 1977'de yaptığı bir konuşmada ABD'nin Kuzey İrlanda'da siyasal bir çözümün sağlanması için gerekli yardımı yapacağı sözünü vermiştir. 1985 yılında Anglo-İrlanda Anlaşması'nın imzalanmasından sonra ise, ABD Kuzey İrlanda'ya ciddi bir sermaye desteğinde bulunmuştur. Amerikan yardım fonu USAID, İrlanda için Uluslararası Fon (International Fund for Ireland)

adıyla bir fon başlatmış ve bu fon bugüne kadar Avrupa Birliği, Kanada, Avusturalya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerin de desteğiyle toplam 628 Milyon Sterlin yardım toplamıştır. Üçüncü taraf da, aynen gizli görüşme kanalları gibi çatışan taraflar arasında güvenilir bir iletişim kanalı açılması, iyi niyetin geliştirilmesi ve sağduyunun hâkim kılınması gibi katkılarla çatışma süreçlerine kolaylaştırıcılık sağlayarak önemli bir rol oynarlar.³²

Tarafların farklı niyetleri ve hesapları olduğu yönündeki şüphe ve suçlamalar göz önüne bulundurulduğunda, hem uluslararası kesimlerin hem de arabulucuların sürece dâhil olması, çatışan tarafların sürece güven duymasına önemli bir katkı sunar. Üçüncü tarafların arabuluculuğu, çatışan tarafların kalıcı bir çözüm için işbirliği yapmaları gerektiğini; gerçek ihtiyaçlarının ekonomik ve endüstriyel kalkınma, istihdam, güvenlik, barınma ve sivil haklar olduğunu anlamalarına da yardımcı olabilir.

---

32 Bkz: Mitchell, C. & Webb, K. (1988) *New Approaches to International Mediation (Uluslararası Arabuluculuğa Yeni Yaklaşımlar)*, Westport, CT: Greenwood

---

Anglo-İrlanda Anlaşması

Anglo-İrlanda Anlaşması 15 Kasım 1985’de Britanya ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetleri arasında imzalanmıştır. Bu anlaşmayla Kuzey İrlanda’daki çatışmaların sona erdirilmesi amaçlanmıştır. Anlaşmayla İrlanda Cumhuriyeti Hükümetine Kuzey İrlanda Hükümetine danışmanlık yapma sorumluluğu verilmiştir. Aynı zamanda bölgede yaşayan halkın çoğunluğunun İrlanda Cumhuriyeti’ne dâhil olma yönünde bir kararı olmaksızın Kuzey İrlanda’nın mevcut anayasal konumunda bir değişikliğe gidilmeyeceği de teyit edilmiştir. Anlaşma bölgede kurulacak ve belli yetkilere sahip olacak bir hükümetin intikal uzlaşması için gerekli şartları içermektedir.

Sivil Toplumun Rolü

Farklı kesimler arasında köprü görevi görebilme özelliği sayesinde önemli bir arabulucu kurumlaşması olan sivil toplumun, çatışmaların çözümü sürecinde oynadığı önemli rol çok geniş bir kabul görmektedir.³³ Bazı yorumcular sivil toplumu ‘önde gelen arabulucu ve ahlaki yapılanma’ olarak değerlendirmekte ve sivil toplumun çatışma çözümünü derinden etkileyeceğini ifade etmektedir.³⁴ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Başkanı Al-Nasser’e göre çatışma çözümünde ideal bir sonuç elde etmek için, geleneksel ve yerel arabuluculuk mekanizmalarının sürece dâhil olmasını sağlamak gereklidir. Bunun için elden gelen bütün

33 Bkz: Democratic Progress Institute (2012) ‘Civil Society Mediation in Conflict Resolution’, s. 15

Erişim için: <http://www.democraticprogress.org/civil-society-mediation-in-conflict-resolution/>

34 Bkz: Post, R. C. & Rosenblum, N. L. (2002) ‘Introduction’, in Rosenblum, N. L. and Post, R. C. (eds.), *Civil Society and Government (Sivil Toplum ve Hükümet)*, Princeton, NJ: Princeton University Press, s. 3

çabalar sergilenmeli ve bu çabalar resmi arabuluculuk çabaları ile birleştirilmelidir.³⁵

Sivil toplumun çatışmaların çözümünde oynadığı başarılı rolün çok çeşitli sebepleri vardır. Öncelikle hükümet dışı kuruluşların bütünleşmiş halini oluşturan sivil toplum, hükümetlere oranla tarafsız yapılardır.³⁶ Tarafsızlık, çatışan tarafların arabuluculara duyacağı güveni ve saygıyı geliştirmek bakımından çok önemli olduğu için, tarafsızlık özelliğini daha fazla taşıyan sivil toplumun yaptığı arabuluculuk çalışmalarının daha başarılı olduğu görülmüştür.³⁷ Arabuluculuk sivil toplumun meşruiyeti arttırması ve otoritesini güçlendirmesi açısından önem taşıdığından sivil toplum liderlerinin bu türden becerileri daha fazla geliştirmelerine neden olur. Örneğin dini kökenden gelen aktörler arabuluculuk için çok daha uygun bir konumda olurlar çünkü bu faaliyet adeta onların gündelik işinin bir parçasıdır.³⁸ Buna ek olarak sivil toplumun belli alanlara ilişkin daha belirgin bilgisi vardır. Bu özelliği sayesinde bu bilgileri kapsamlı ve kullanışlı bir şekilde arabuluculuk çabasına aratılabilirler.³⁹ Sivil toplum kuruluşlarının hem yerel hem de

35 Bkz: United Nations, 'Mediation Plays a Vital Role in Preventing Conflict, Settling Disputes', 23 May 2012. Erişim için: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=42067&Cr=mediation&Cr1#.UE2wgbJlRbw>

36 Bkz: Taulbee, J. L. & Creekmore Jr., M. V. (2003) 'NGO Mediation: The Carter Centre (Sivil Toplum Arabuluculuğu: Carter Centre)', *International Peacekeeping*, Vol.10, No.1, s.157-58

37 Bkz: Maiese, M. (2005) 'Neutrality' (Tarafsızlık). Erişim için: <http://www.beyondintractability.org/bi-essay/neutrality>

38 Bkz: Democratic Progress Institute (2012) 'Civil Society Mediation in Conflict Resolution' (Çatışmaların Çözümünde Sivil Toplumun Arabuluculuğu), s. 23 Erişim için: <http://www.democraticprogress.org/civil-society-mediation-in-conflict-resolution/>

39 Bkz: Democratic Progress Institute (2012) 'Civil Society Mediation in Conflict

ulusal düzlemde arabuluculuğu sürdürme ve barış sürecini takip etme konusunda daha fazla olanağa sahip olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü onların bilgiye erişimi devletin dışındaki kesimler ve hükümetler arası kuruluşlara oranla daha kolaydır.⁴⁰ Son olarak sivil toplum aktörlerinin bu tür çabalara daha fazla zaman ayırma lüksü vardır. Onların siyasi aktörler gibi sorumlu olduğu bir seçmen bölgesi de olmadığı için daha fazla hareket serbestileri vardır.⁴¹ Sivil toplum aktörleri birden fazla yolla arabulucuğa katkı sunabilirler. Bu yollar arasında şunlar sayılabilir: İnanç esaslı arabuluculuk, 1. Etüd diploması (bu tür bir diploması eski siyasal yüzlerin, karar veren mekanizmalar ile muhalif kesimlere kolaylıkla ulaşmasına dayanır) ve 2. Etüd diploması (bu diploması çalışması Sivil toplum örgütleri ve bir bütün olarak sivil toplum tarafından yürütülür). Bu çalışmalar genel olarak sivil toplum aktörlerinin arabuluculuk faaliyetlerini yürüttükleri kanal arasında yer alır.⁴² Kuzey İrlanda barış sürecine yönelik pek çok eleştiri toplumun geniş kesimlerinin sürece entegre olmadığı yönündedir. Bir yandan katılımın genişletilmesi yoluyla sürece ilişkin meşruiyet geliştirilirken, öbür

---

Resolution' (Çatışmaların Çözümünde Sivil Toplumun Arabuluculuğu), s. 24

Erişim için: <http://www.democraticprogress.org/civil-society-mediation-in-conflict-resolution/>

40 Bkz: Democratic Progress Institute (2012) 'Civil Society Mediation in Conflict Resolution'(Çatışmaların Çözümünde Sivil Toplumun Arabuluculuğu), s. 26

Erişim için: <http://www.democraticprogress.org/civil-society-mediation-in-conflict-resolution/>

41 Bkz: Democratic Progress Institute (2012) 'Civil Society Mediation in Conflict Resolution'(Çatışmaların Çözümünde Sivil Toplumun Arabuluculuğu), s. 25

Erişim için: <http://www.democraticprogress.org/civil-society-mediation-in-conflict-resolution/>

42 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, s. 246-247

yandan bu durum masadaki aktör sayısının artışına sebep olacağı için taraflar arasında işbirliğini arttırmak ve kesin bir karar almak gittikçe zorlaşmıştır.⁴³ Ancak Kuzey İrlanda'daki sivil toplum bölgede devam eden çatışmalar döneminde toplumu bir arada tutmak için oldukça önemli önleyici önlemler almıştır ve toplumu bir arada tutabilmiştir.⁴⁴

Britanya Hükümeti, çatışmadaki rolü sebebiyle herhangi bir pazarlık ya da arabuluculuk çalışmasında kendini objektif bir taraf olarak sunamamaktaydı. Böylesi bir tabloda çatışmanın çözümü ve uzlaşma açısından arabuluculuk rolünü sivil toplumun oynaması çok daha fazla gerekliydi.⁴⁵ Sivil toplumun ara bir yol sunma, güven inşa etme ve uzlaşmaya dayalı bir anlaşmaya ulaşmayı sağlama potansiyeli vardı. Bu, özellikle gizli görüşmelerin yapıldığı dönemde kendisini daha fazla belli etmiştir. Eğer Brendan Duddy ve Peder Alec Reid gibi kilit konumdaki arabulucular olmasaydı, bu tür müzakere görüşmelerinde bir başarı sağlanamazdı. Özellikle bir din adamı olarak Peder Alec Reid 'son anlaşmaya bütün tarafların dâhil edilmesine' yoğunlaşarak bu alanda öncülük yapmıştır.⁴⁶

43 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, s. 246-247

44 Bkz: NICVA and CIVICUS (2005), 'Civil Society Index: Data Overview Report. Northern Ireland' (Sivil Toplum Fihristi: Bilgi Değerlendirme Raporu. Kuzey İrlanda), s. 3

Erişim için: http://www.nicva.org/sites/default/files/Research_Background_Report_CIVICUS.pdf

45 Bkz: Johnston D. M. (1991-1992) 'Religion and Conflict Resolution' (Din ve Çatışmaların Çözümü), *Notre Dame Law Review*, Vol.67, s. 1436

46 Bkz: Sandal, N. A. (2011) 'Religious actors as epistemic communities in conflict transformation: the cases of South African and Northern Ireland'(Çatışmaların Dönüştürülmesinde Etkili Topluluklar Olarak Dini Aktörler: Güney Afrika ve Kuzey

Bu konudaki diğer örnekler ise aşağıda kısaca değinilecek olan 1974 Feakle Görüşmeleri, Fitzroy-Clonard Dostluk Grubu, Corrymeela Uzlaşma Merkezi ve Kuzey İrlanda için Sivil Forum gibi çalışmalardır.

1974 Feakle Görüşmeleri

1973'te imzalanan Sunningdale Anlaşması, 1974'ün Mayıs ayında her iki toplumun Britanya Hükümetinin arabuluculuk yapma yeteneğine olan güveninin sarsılmasından sonra bozulmuştur. 10 Aralık 1974'te sekiz Protestan din adamı gizli bir toplantı için IRA'nın üst düzey temsilcileriyle İrlanda Cumhuriyeti'nin Clare eyaletinin Feakle bölgesinde bir araya gelmiştir. Amaçları 5 yıldan bu yana devam eden IRA'nın şiddet hareketini durdurmaktır.⁴⁷ Bu din adamları Cumhuriyetçilere insani bir çağrıda bulunup, hedeflerine şiddet yoluyla ulaşamayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu toplantı bir noktaya kadar başarılı olmuştur zira toplantı sonrasında Cumhuriyetçiler amaçlarını ve amaçlarına ulaşmak için neden bu metodları kullandıklarını anlatan bir belge hazırlamışlardır.⁴⁸ Küçük bir girişim olsa da bu girişim sayesinde IRA 1974'ün Noel'i ve 1975'in Yılbaşı dönemi için geçerli olan geçici bir ateşkes ilan etmiştir.⁴⁹ Bu tür bir arabuluculuk 1990'lı yıllardaki barış süreci ile

İrlanda Örnekleri) , *Review of International Studies*, Vol.37, No.3, s. 946

47 Bkz: English, R. (2003) *Armed Struggle: The History of the IRA (Silahlı Mücadele: IRA'nın Tarihi)*, London: Macmillan, s. 178

48 Bkz: Democratic Progress Institute (2012) 'Civil Society Mediation in Conflict Resolution' (Çatışmaların Çözümünde Sivil Toplumun Arabuluculuğu), s. 53-54
Erişim için : <http://www.democraticprogress.org/civil-society-mediation-in-conflict-resolution/>

49 Bkz: Democratic Progress Institute (2012) 'Civil Society Mediation in Conflict Resolution' (Çatışmaların Çözümünde Sivil Toplumun Arabuluculuğu), s. 53-54
Erişmek için: <http://www.democraticprogress.org/civil-society-mediation-in-conflict-resolution/>

de bir şekilde bağlantılıdır.

Fitzroy-Clonard Dostluk Grubu ve Uzlaşma için Corrymeela Merkezi

Fitzroy-Clonard Dostluk Grubu ve Uzlaşma için Corrymeela Merkezi isimli iki yapı da inanca dayalı sivil toplum aktörleridir. Her ikisi de kilise cemaatleri arasında karşılıklı toplantılar yoluyla diyalogu ve barışı teşvik etmek üzere çalışma yürütmüşlerdir. Fitzroy-Clonard Dostluk Grubu 1981’de kiliseler arasında İncil üzerine tartışma toplantıları düzenleyen bir grup tarafından kurulmuştur. Dostluk Grubu diğer mezheplerden olan Hristiyanları dışlamama, eşit kabul etme görüşünü savunmaktadır. Bu grup kısa süre içinde çok önemli bir arabuluculuk rolü elde etmiştir. Bu inanç grubu ‘Barış yapanlar ne kutsaldır, onları Tanrı’nın çocukları olarak görmek gerekir’ çağrısı yaparak uzlaşmayı teşvik etmeye çalışmıştır. Bu grup Sinn Féin ile Birlikçiler arasındaki ilk gizli arabuluculuk çabasına katkı sunmuştur. Dostluk Grubunun 1990’lı yıllarda iki tarafı ateşkes ilan etmeyi gündemlerine almaya çağırmasından sonra bu arabuluculuk çalışması kamuoyuna açılmıştır. Bu çağrının ardından 1994’te ateşkes ilan edilmiştir.

Uzlaşma için Corrymeela Merkezi 1965’te Presbiteryan (Hristiyan bir inanç grubu) bir din adamı tarafından iki farklı mezhepten cemaatin bir araya gelmesini sağlamak için kurulmuştur. Çatışma büyümeye başladıkça, bu merkez hem her iki taraf arasında diyalogu teşvik ettiği hem de uzlaşmaya Hristiyanlığın ‘İsa’nın düşmanlarını affetmesi’⁵⁰ çerçevesinde yaklaştığı için daha da önemli hale

---

50 Bkz: Sandal, N. A. (2011) ‘Religious actors as epistemic communities in conflict

gelmiştir. Özetle, özellikle inanç grupları ya da kurumları, sivil toplumun çatışmaların çözümünde özellikle arabuluculuk rolü açısından öncü bir rol oynamasında önemli bir faktör olmuşlardır.

Anlaşmayı Sağlamanın Koşulları

- Her bir parti içinde gelişebilecek çekişmeleri önlemek amacıyla önce parti içinde müzakereler yapılması
- Parti içinde sürdürülen katılımcılığa dayalı müzakereler, önce gizli kanalların kullanılması daha sonra ise kamuoyuna açık müzakereler
- Doğru zamanlama, barış sürecinin önemli ölçüde halk tarafından kabul edilmesi
- Sivil toplumun sürece dâhil olması
- Müzakereleri kolaylaştırmak için üçüncü tarafın arabulucu olarak sürece katılımı
- Silahsızlanmanın ne zaman gerçekleşmesi gerektiğine dair düzenlemelerin yapılması

Hayırlı Cuma Anlaşması'nın Uygulanması

1998 yılında Milliyetçiler ile Birlikçiler arasında daha önce benzeri görülmemiş şekilde bir uzlaşma sağlanarak, Hayırlı Cuma Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma Sinn Féin, SDLP ve UUP tarafından desteklemiştir. Anlaşma daha sonra Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti'nde halk oylamasına sunulup kabul edilmiştir. 22 Mayıs 1998'de halkoyuna sunulan anlaşma Kuzey İrlanda'da % 71.2 (referanduma katılım oranı % 81 olmuştur), İrlanda Cumhuriyeti'nde ise % 94.39 (referanduma katılım oranı % 51 transformation: the cases of South African and Northern Ireland'(Çatışmaların Dönüştürülmesinde Etkili Topluluklar Olarak Dini Aktörler: Güney Afrika ve Kuzey İrlanda Örnekleri), *Review of International Studies*, Vol.37, No.3, s. 946

olmuştur) oranında ‘Evet’ oyu alarak kabul edilmiştir. DUP ise anlaşmaya karşı çıkmıştır. Öte yandan 2003’de yapılan seçimlerden birinci parti olarak çıkan DUP, St Andrews Anlaşması gereği Sinn Féin ile birlikte Kuzey İrlanda Hükümetini kurmuştur. Anlaşma yetki devri, silahsızlanma, ceza adalet sistemi ve polis kuvvetleri gibi alanlarda yaşanan sorunlara yanıt olurken, Kuzey İrlanda Meclisi ile Sivil Forum gibi idari ve istişare yapıların kurulmasını sağlamış, bu şekilde Birleşik Krallık Hükümetinin bazı yetkileri Kuzey İrlanda’ya devredilmiştir.⁵¹

Her ne kadar Kuzey İrlanda barış süreci dünyanın diğer bölgelerindeki çatışmalar için başarılı bir çözüm modeli olarak gösterilse de, Hayırlı Cuma Anlaşması’nı uygulamak en başından itibaren ciddi sorunlarla karşılaşmıştır.⁵² Süreç, her aşamasında çok kırılgan ve belirsiz görünmüştür.⁵³ Jonathan Powell barış sürecini bisikleti dengede tutmaya benzetmiş, ‘Yavaşla da süreci ilerletmeye devam etmelisiniz, bisikletten düşmeye kesinlikle izin vermeyin’ demiştir.⁵⁴ Sinn Féin’in başmüzakerecisi Martin

51 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 239

52 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 239

53 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 240

54 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 240

McGuinness de, Kuzey İrlanda'yı etkileyen siyasi kriz sebebiyle Hayırlı Cuma Anlaşması'nın uygulanmadığı zamanlarda bu yaklaşımı dile getirmiştir.⁵⁵

Çalışmanın bir sonraki bölümü Hayırlı Cuma Anlaşması'nın uygulanmasıyla ilgili temel sorunların inceleyecektir. Bu bölümde özellikle güvenlikle ilgili sorunlar, insan hakları ve geçiş dönemi adaletini koruyup teşvik etmek üzerine tasarlanmış mekanizmalar işlenecektir.

---

55 Bkz: McGuinness, M. (2003) 'Rights of Irish citizens must be defended' (İrlanda vatandaşlarının hakları savunulmalıdır) başlıklı ve 18 Mart 2003 tarihli basın açıklamasına Sinn Féin'in website üzerinde ulaşabilirsiniz. Erişmek için : <http://www.sinnfein.ie/contents/267>

Hayırlı Cuma Anlaşması

Hayırlı Cuma Anlaşması 10 Nisan 1998'de Britanya ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetlerinin yanı sıra Kuzey İrlanda'da bulunan ve aynı zamanda çatışmanın tarafı olan ana siyasi gruplar Ulster Unionist Party (Ulster Birlikçiler Partisi), the Ulster Democratic Party (Ulster Demokratik Partisi), the Progressive Unionist Party (İlerici Birlikçiler Partisi), the Northern Ireland Women's Coalition (Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu) , the Alliance Party of Northern Ireland (Kuzey İrlanda İttifak Partisi) , Sinn Féin ve the Social Democratic and Labour Party (Sosyal Demokratik İşçi Partisi) arasında imzalanmıştır.

Anlaşma 22 Mayıs 1998'de halkoyuna sunulmuş, Kuzey İrlanda'da % 71.2 (referanduma katılım oranı % 81 olmuştur), İrlanda Cumhuriyetinde ise % 94.39 (referanduma katılım oranı % 51 olmuştur) oranında 'Evet' oyu olarak kabul edilmiştir.

Hayırlı Cuma Anlaşması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Kuzey İrlanda'da bulunan demokratik kurumlara değinmektedir. İkinci bölüm Kuzey ve Güney İrlanda arasında bir Bakanlar Konseyi oluşturmaktadır. Üçüncü bölüm ise Britanya-İrlanda Konseyi ile Britanya ve İrlanda Hükümetlerarası Konferansının oluşturulmasını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra haklar, güvenceler, fırsat eşitliği, silahsızlanma, güvenlik, polis kuvvetleri, adalet hizmetleri, tutuklular, geçerlilik süresi, uygulama ve gözden geçirme gibi bölümleri de içermektedir.

Hayırlı Cuma Anlaşması'nın Karşılaştığı Güvenlikle İlgili Sorunlar

Silahsızlanma

Silahsızlanmanın önündeki ilk engel, karşılıklı güvensizlikti. Bazı Birlikçiler terörist olarak adlandırdıkları kesimlerle müzakere

etmeyeceklerini ifade ediyor, onların silahsızlanmasını müzakere için ön şart olarak öne sürüyorlardı. DUP ise ‘Eğer silahsızlanma müzakerelerden önce başlamazsa bu Milliyetçilik yanlılarının taleplerinin kabul edilmesi anlamına gelir’ söylemini kullanıyordu.⁵⁶ DUP ve diğer Birlikçi kesimler gerçekten de Geçici İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusu (PIRA) ve diğer Milliyetçi kesimler silahtan arınmadıkça güvenliklerinin tehlikede olduğunu düşünüyorlardı.⁵⁷ Öte yandan büyük oranda Milliyetçi de anlaşma sağlanmadan silahsızlanamayacaklarını, bunun bir yandan müzakere kozlarını arttıracığını, öte yandan da silah bırakılırsa askeri güçlerinin zayıflayacağını ve süreci bozmak isteyen Birlikçilerin bu durumdan istifade ederek askeri anlamda kontrolü ele geçirmek için harekete geçebileceklerini düşünüyorlardı. Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu’nun (PIRA) askeri taktiklerden vazgeçmeyeceğini gösteren en belirgin işaret Belfast sokaklarına yazdıkları ‘Kurşun sadece üç gramlık bir demir parçası değildir’ sloganıydı.⁵⁸

Kuzey İrlanda’da müzakerelere dâhil olan kesimler zamanla çatışmayı çözmek için en iyi yolun silahlara dayanmayan, siyasi müzakereler olduğu üzerinde anlaştilar.⁵⁹ Örneğin 1987’de Sinn

---

56 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 242

57 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, pp. 242-243

58 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 244

59 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian*

Féin lideri Gerry Adams'a çatışmaya dair kendi konumlarının ne olduğu sorulduğunda 'Askeri yollardan bir çözüm olmaz. Sadece siyasi bir çözüm mümkündür. İrlanda'nın bağımsızlığını sağlamak için silahsız siyasi çözüm gerekir' yanıtını vermiştir.⁶⁰ Her iki taraf bir aşamadan sonra daha uzlaşmacı davranmaya başlamış, taraflar Hayırlı Cuma Anlaşmasıyla sonuçlanacak olan müzakerelerle eş zamanlı olarak silahsızlanmanın gerçekleştirilmesi üzerinde anlaşmıştır. Hayırlı Cuma Anlaşması kabul edildikten sonra dahi Birlikçiler ve Milliyetçiler arasındaki gerginlik sürmüştür. Çünkü Hayırlı Cuma Anlaşması'nın net bir takvimi ya da hukuki bir zorlayıcılığı yoktur.

Hayırlı Cuma Anlaşması'nın en büyük sorunlarından bir tanesi silahsızlanmama durumuna karşı herhangi bir yaptırım içermemesiydi. Bunun bir sonucu olarak silahsızlanma insanların iyi niyetine bağlı bir hale geldi. Anlaşmanın 25. maddesi silahsızlanmanın tamamen siyasetçilerin ilgi alanında olduğunu belirlemekte ama silahsızlanmanın alanda gerçekleşmemesi durumunda ne olacağını ifade etmemektedir. Bu nedenle her iki taraf da ilk silahsızlanan kesimin kendileri olmasından çekinmiştir. Bu gerginlik silahsızlanmanın bir zaman çizelgesine göre sıraya konulması ve siyasal kurumların sürece dâhil olması gibi konular sebebiyle daha da derinleşmiştir. Hem Cumhuriyetçiler hem de

---

Law and Post-Conflict

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 195

60 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, pp. 195-196

Birlikçiler, müzakerelerde takındıkları tavırları kendi destekçilerine yansıtma noktasında da büyük bir baskı hissetmiştir. Bu kesimler masada kendi destekçilerinin itirazlarını ifade ederek bir anlamda silahsızlanma ve kurumsal dahiliyet konusundaki konumlarını belirginleştirmişlerdir.⁶¹ Bazı Birlikçiler Milliyetçileri 'Anlaşmada silahsızlanma üzerine belirtilenleri yerine getirmemekle' suçlarken, Sinn Féin de Britanya Hükümetini askeri varlığını ülkeden yeterince hızlı şekilde geri çekmemekle suçlamıştır.⁶²

Pek çok engele rağmen, silahsızlanma uzun vadede başarılı bir sonuç vermiştir. Gerry Adams 2002'de 'IRA'nın olmadığı bir geleceği hayal edebildiğini' ifade etmiştir.⁶³ 2005'in Haziran ayında IRA'nın askeri konseyi yayınladığı bir bildiriyle silahlı mücadeleyi terk ettiğini, amaçlarını tümüyle barışçıl yollara dayalı siyasi ve demokratik bir programla gerçekleştireceklerini ilan etmiştir.⁶⁴ 2005 yılının ortasında Kanadalı emekli bir diplomat ve general olan de Chastelain, Kuzey İrlanda'daki silahsızlanma sürecinin

61 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 246

62 Bkz: BBC News, 'Good Friday Agreement: The Search for Peace' (Hayırlı Cuma Anlaşması: Barış Arayışı).

Erişmek için:

http://news.bbc.co.uk/hi/english/static/northern_ireland/understanding/events/good_friday.stm

63 Bkz: Marcus, A. (2007) *Blood and Belief: The PKK and the Kurdish Fight for Independence (Kan ve İnanç : PKK ve Kürtlerin Bağımsızlık Savaşı)*, New York: New York University Press

64 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, p. 244

bütünüyle tamamlandığını ilan etmiştir.⁶⁵ Burada ifade edilmesi gereken nokta şudur: Silahlar yok edilmek için Uluslararası Bağımsız Silahsızlanma Komisyonuna (Independent International Commission on Decommissioning - IICD) teslim edilmemiş, ama onların gözetimi altında bir daha kullanılmaları imkânsız hale gelecek şekilde üzerlerine çimento dökülerek yok edilmiştir. Öte yandan Britanya'nın bölgedeki askeri operasyonları da 2007'nin Temmuz ayında sonlandırılmıştır. 2011'in Aralık ayı itibariyle Britanya'nın bölgedeki askeri personel sayısı 5000 civarına inmiş, aktif olarak kullanılan kışla sayısı ise 14 olarak tespit edilmiştir.

General de Chastelain

General de Chastelain, Kanada ordusundan emekli olmuş bir general ve aynı zamanda diplomattır. 1989–1993 ve 1994–95 yılları arasında iki ayrı dönem olmak üzere Kanada Genelkurmay Başkanlığı görevini yürütmüştür. 1993–94 yılları arasında Kanada'nın ABD Büyükelçisi olarak görev yapmıştır. Kendisi Büyük Britanya, Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetlerinin ortak kararıyla 1997–2011 yılları arasında görev yapmak üzere ülkedeki silahsızlanma sorunuyla ilgilenmek için kurulan Uluslararası Bağımsız Silahsızlanma Komisyonu (the Independent International Commission on Decommissioning - IICD) başkanlığı görevine getirilmiştir.

65 General de Chastelain Kanada Ordusundan emekli olmuş bir general ve aynı zamanda eski bir diplomattır. 1989-1993 ve 1994-95 yılları arasında 2 ayrı dönem olmak üzere Kanada Genelkurmay Başkanlığı görevini yürütmüştür. 1993-94 yılları arasında Kanada'nın ABD Büyükelçisi olarak görev yapmıştır. Büyük Britanya, Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetlerinin ortak kararıyla 1997-2011 yılları arasında görev yapmak üzere ülkedeki silahsızlanma sorunuyla ilgilenmek için kurulan Uluslararası Bağımsız Silahsızlanma Komisyonu (the Independent International Commission on Decommissioning - IICD) başkanlığı görevine getirilmiştir.

Ciddi anlamda tamamlanıp tamamlanmadığı tespit edilemediği için silahsızlanma hala son derece tartışmalı bir konudur. Daha da önemlisi her iki tarafın da daha sonra kullanmak üzere silahları saklama konusunda çok eskilere dayanan bir tecrübesi vardır.⁶⁶ DUP eski lideri Peder Ian Paisley, 1990'lı yılların başındaki silahsızlanma sürecine dair fotoğraf talebinde bulunmuştur. Cumhuriyetçilerin talebi reddetmesi sonrasında ise gerginlik artmıştır.⁶⁷ Aynı şekilde UUP lideri David Trimble, bütün silahların yok edildiğine dair somut kanıtlar istemiştir fakat kanıtları elde etme konusundaki başarısızlığın ardından görevinden istifa etmek zorunda kalmıştır.⁶⁸

Silahlı Eylemlere Katılmış Tutukluların Serbest Bırakılmaları ve Toplumaya Yeniden Entegrasyonları

Güvenlikle ilişkili bir diğer sorunlu konuysa, eskiden silahlı eylemlere katıldığı için hapse cezası almış siyasi mahkûmların serbest bırakılması ve topluma yeniden entegrasyonu konusudur. Toplumun önemli bir bölümünün bu uygulamayı 'suçlu adamların ödüllendirilmesi' olarak görüp karşı çıkmasına rağmen, çok sayıda mahkum 2000 yılında Hayırlı Cuma Anlaşması gereği serbest

---

66 Bkz: Von Tangen Page. (2000) *A Negative Peace: Northern Ireland and the Good Friday Agreement (Olumsuz Barış: Kuzey İrlanda ve Hayırlı Cuma Anlaşması)*, Centre for Defence Studies, London, s. 42

67 Bkz: Democratic Progress Institute (2011) 'Turkey: Comparative Studies Visit to the United Kingdom – Conflict Resolution' (Türkiye: Çatışmanın Çözümü üzerine Birleşik Krallığa Karşılaştırmalı Çalışma Gezisi), s. 41. Erişim için: <http://www.democraticprogress.org/turkey-comparative-studies-visit-to-the-united-kingdom-conflict-resolution/dpi-uk-visit-report-updated-may-2012-2/>

68 Bkz: Democratic Progress Institute (2011) 'Turkey: Comparative Studies Visit to the United Kingdom – Conflict Resolution' (Türkiye: Çatışmanın Çözümü üzerine Birleşik Krallığa Karşılaştırmalı Çalışma Gezisi), s. 32. Erişim için: <http://www.democraticprogress.org/turkey-comparative-studies-visit-to-the-united-kingdom-conflict-resolution/dpi-uk-visit-report-updated-may-2012-2/>

---

bırakılmıştır. Eskiden silahlı eylemlere katılmış olan bu insanların daha sonra siyasi görevler alması ihtimali beraberinde çok sayıda tartışma getirmiştir. Bunun en yakın örneği Martin McGuinness⁶⁹ 2011 yılında devlet başkanlığına aday olduğunu ilan ettiğinde yaşanmıştır. Adaylık sürecinde medyanın ve halkın ilgisinin kendisinin Cumhuriyetçi kökenine yoğunlaşması geçmişin izlerinin varlığını devam ettireceğini göstermektedir.⁷⁰

Ancak silahlı eylemlerden dolayı serbest bırakılan ya da aftan yararlanan mahkûmlar 'yeniden siyasal şiddete bulaşmaları halinde eski cezalarını tümüyle çekerler' şartıyla serbest bırakılmışlardır.⁷¹ Pek çok siyasi mahkum yürüttükleri siyasi mücadelenin meşruiyetinin kabul edilmemesi ve yeniden entegrasyon için serbest bırakılmaları karşılığında önlere şart konulmasıyla yaptıkları eylemlerin siyasi manasının dikkate alınmadığı; bu tür bir şartın kendi faaliyetleri ile adi suçlar arasında bir ayırım yapmadığını ifade etmiştir.⁷² Örneğin 1983'te Maze cezaevinden kaçanların sınır dışı edilmesi yönündeki

---

69 Martin McGuinness Sinn Féin partisinde siyasetçidir. Geçmişte Geçici İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusunda liderlik yapmıştır. 2007 yılından buyana Kuzey İrlanda hükümetinde Birinci Bakan yardımcısı olarak görev yapmaktadır.

70 Bkz: Democratic Progress Institute (2012) 'DDR and the Complexity of Contemporary Conflict' (Silahsızlanma, Terhis ve Yeniden Entegrasyon ile Yakın Dönem çatışmalarının Karmaşıklığı)

Erişim için: <http://www.democraticprogress.org/ddr-and-the-complexity-of-contemporary-conflict/>

71 Bkz: Von Tangen Page, M. (2000) *A Negative Peace: Northern Ireland and the Good Friday Agreement* (Olumsuz Barış: Kuzey İrlanda ve Hayırlı Cuma Anlaşması), Centre for Defence Studies, London, s. 35

72 Bkz: 'The Northern Ireland Peace Process: A Supplement to Striking Process' (Kuzey İrlanda Barış Süreci: Çarpıcı bir Sürecin Bütünleyicisi) Conciliation Resources, London, 2003

Erişim için: http://www.c-r.org/sites/c-r.org/files/08s_0Northern%20Ireland%20supplement_2003_ENG_F.pdf

---

talep Hayırlı Cuma Anlaşması ile birlikte düşmüş ama bu firari mahkûmların hepsi aftan yararlandırılmamıştır.

Kuzey İrlanda'daki bu eski siyasi savaşçıların pek çoğu, barış inşası sürecine getirdikleri perspektif ve sürece duydukları güven sayesinde hem yeniden entegrasyon hem de en genel anlamda barış sürecine çok belirgin bir katkı sunmuşlardır. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanacak olan müzakere sürecine dahil olan kilit isimlerden pek çoğu daha önce mahkumiyet cezası almış ve hapis yatmış eski mahkumlardır. Onların barış sürecine aktif bir şekilde katılmaları; yerelde uygulanan programlara ve kamuoyunu bilgilendirme çalışmalarına dâhil olmaları, toplumun çatışmanın sona erdirilmesi yönündeki isteğine olumlu etki yapmıştır. Zira eski savaşçıların şiddetin azaltılması çabasına katılmasının taşıdığı bir ağırlık vardır.⁷³

Polis Kuvvetleri ve Hukuk Sistemi Üzerine Yapılan Reformlar

Anlaşma sonrası dönemin bir diğer tartışmalı konusuysa polis kuvvetleri sorunudur. Hayırlı Cuma Anlaşması, Kuzey İrlanda'da 'toplumsal kesimleri daha fazla temsil eden, demokratik ölçülere göre hesap verme özelliği olan, siyasal kontrolden uzak, insan haklarından ilham alan ve kültürel olarak tarafsız davranan bir polis kuvvetleri' kurma sözü vermektedir.⁷⁴ Anlaşmanın böylesi

73 Bkz: Yıldız, K. & Breau, S. (2010) *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict*

Mechanisms (Kürt Çatışması: Uluslararası İnsani Hukuk ve Çatışma Sonrası Dönem Mekanizmaları), Routledge: Taylor and Francis Group, London, s. 240-244

74 Bkz: Sinn Féin (2001) 'Response to the Revised Implementation Plan on Policing: A new beginning to policing' (Polis Kuvvetleri üzerine Plana yanıt : Polis Kuvvetlerinde Yeni Bir Başlangıç)

Erişmek için: <http://cain.ulst.ac.uk/issues/police/docs/sf250801a.htm>

bir konuyu içermesi ‘Polis kuvvetlerinin idaresi için demokratik bir zeminin mevcut olmaması’⁷⁵ ve ‘Katolik toplumun polisin geçmişte kendilerine eşit davranmadığı’⁷⁶ yönündeki algısına dayanmaktadır. Britanya veya İrlanda Cumhuriyeti devletleriyle ilişkilendirilebilecek bütün semboller kullanımdan kaldırılmıştır. Polis kuvvetlerinin eski adı olan Ulster Kraliyet Polis Kuvvetleri kullanımdan kaldırılarak, kuruma Kuzey İrlanda Polis Kuvvetleri adı verilmiştir. Ayrıca insan haklarını gözeten ve bütün toplumlara saygı duyulmasını içeren yeni bir görev andı kabul edilmiştir. Polis kuvvetlerinin bütün üniforma, rozet ve logoları siyasi tarafsızlık ilkesi gözetilerek değiştirilmiştir. Polis kuvvetlerine ait olan binalardan Birleşik Krallık bayrakları kaldırılmış, Kuzey İrlanda Polis Kuvvetlerini temsil eden yeni bir rozet ve bayrak tasarlanmıştır. Polis kuvvetlerine katılmak için sabıkaya sahip olmama şartı yumuşatılmış, böylece kuvvetlere katılım kolaylaştırılmıştır. Bu durum en fazla tartışma yaratan konu olmuştur çünkü bu haliyle sabıkası olan eski siyasi mahkûmlar da polis olmak için başvurup kuruma katılabileceklerdir. Ulster Birlikçiler Partisi (UUP) her ne kadar bu şartları eleştirip bunların Ulster Kraliyet Polis Kuvvetlerine ‘haksızca yapılmış bir hakaret’ olduğunu söylese de, bu önlemlerin

---

75 Bkz: Independent Commission on Policing for Northern Ireland (1999) ‘A New Beginning: Policing in Northern Ireland - The Report of the Independent Commission on Policing for Northern Ireland’ (Kuzey İrlanda Polis Kuvvetleri için Yeni Bir Başlangıç – Kuzey İrlanda Polis Kuvvetleri Üzerine Bağımsız Komisyon Tarafından Hazırlanan Rapor)’, September 1999

Erişmek için: <http://cain.ulst.ac.uk/issues/police/patten/patten99.pdf>

76 Bkz: Democratic Progress Institute (2011) ‘Turkey: Comparative Studies Visit to The Republic of Ireland - Conflict Resolution’, (Türkiye: Çatışmanın Çözümü üzerine İrlanda Cumhuriyetine Karşılaştırmalı Çalışma Gezisi), s. 101

Erişmek için:

<http://www.democraticprogress.org/turkey-comparative-studies-visit-to-the-rep-of-ireland-conflict-resolution/>

---

alınması toplumlar arası barışı sağlamada çok kritik bir öneme sahip olmuştur.⁷⁷ Bunlara ek olarak polis kuvvetlerine personel alımı için bağımsız bir istihdam kurumunun devrede olmasını öneren ve adı Patten Raporu olarak geçen bir rapor hazırlanmıştır. Polis kuvvetlerinde mezhep dengesinin sağlanabilmesi için 2011'in Mart ayına kadar pozitif ayrımcılık uygulanmıştır. 2001 yılı rakamlarına göre polis memurlarının yüzde 92'si Protestanlardan oluşmaktadır dolayısıyla süreç içinde bu konuda pozitif ayrımcılık uygulanması oldukça gereklidir. Ancak bu düzenleme 2011'in Mart ayında Birlikçi siyasetçilerin 'haksız şekilde mezhepçilik' yapıldığı yönündeki itirazları sonrasında yürürlükten kaldırılmıştır. Devlet Bakanı Owen Paterson polis kuvvetlerindeki Katolik kökenli personel oranının % 30'a eriştiğini ifade ederek pozitif ayrımcılığa artık gerek kalmadığını ifade etmiştir. Aşağıdaki tablolara bakıldığında bu düzenlemenin kaldırılmasından bu yana polis kuvvetlerindeki dağılımda bir değişiklik olmadığı görülmektedir.

---

77 Bkz: BBC News (1999) 'Gratuitous insult, says UUP' (UUP Bu Büyük bir Hakarettir Diyor), 9 September 1999. Erişim için: http://news.bbc.co.uk/1/hi/northern_ireland/442815.stm

---

Tablo 1: Polis Kuvvetleri Bileşim Rakamları⁷⁸

(01.11.2012 tarihi itibarıyla teyit edilmiş rakamlardır)

	Protestan	Katolik	Tespit Edilemeyen
Polis Memurları	%67.36	%30.41	%2.23
Diğer Emniyet Personeli	%77.88	%18.95	%3.17

Hayırlı Cuma Anlaşması'nın hukuk sisteminde reform yapılmasına ilişkin maddeleri gereğince 2003'te Kuzey İrlanda Cezai Adalet İnceleme Birimi oluşturulmuştur.⁷⁹ Ayrıca Kuzey İrlanda Meclisi 2001 yılı Aralık ayı ile 2002 yılının Ocak ayları arasında hukuk sistemini reforme etmesi için geçici bir Cezai Adalet Reform Komitesi kurmuştur. Bu geçici komite Hukuk Kanunu ve Cezai Adaletin Gözden Geçirilmesine Dair Taslak adıyla bir rapor hazırlamış ve bunu 14 Ocak 2002'de yayınlamıştır.

78 Bkz: Police Service of Northern Ireland (2012) Workforce Composition Figures (Kuzey İrlanda Polis Servisi Personel Durumu üzerine Rakamlar) . Erişim için: http://www.psni.police.uk/index/updates/updates_statistics/updates_workforce_composition_figures.htm

79 Kuzey İrlanda Cezai Adalet İnceleme Birimi (The Criminal Justice Inspection Northern Ireland - CJI) 2002 tarihli Kuzey İrlanda Adalet Sözleşmesinin 45. Maddesi gereğince kurulmuş bağımsız bir yapıdır. Yetki alanı olarak, adli teşkilattan hariç olarak Kuzey İrlanda'daki Cezai Adalet Sisteminin bütün durumunu incelemek şeklinde belirlenmiştir.

Tartışmalı Ulusal Egemenlik Sorunu

Kuzey İrlanda üzerindeki egemenlik hakkı sorunu hala çözülememiştir ve ciddi tartışmalara sebep olmaktadır. Hayırlı Cuma Anlaşması bu konu üzerine Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti'nde referandum yapılmasını öngörmektedir. Eğer referandum sonucu toplumun çoğunluğu İrlanda'nın birleşmesini talep ederse o zaman Kuzey İrlanda'nın egemenliği Britanya'dan alınıp İrlanda Cumhuriyeti'ne devredilecektir. Bu düzenleme bir çatışmanın köklü şekilde çözümünden ziyade, kısa vadeden orta vadeye kadar olan çatışmanın idaresi anlamında ortaya çıkabilecek bazı kaygıları ifade etmektedir. Çünkü egemenlik hakkı sorunu büyük oranda demografik değişime bağlı duruma getirilmiştir.⁸⁰

Kuzey İrlanda'da yakın dönemde yaşanan bazı olaylar egemenlik sorununu yeniden tartışmaya açmıştır. Belfast Belediyesi'nin Birleşik Krallık bayrağının kurum binasında dalgalanmasına dair düzenlemede değişikliğe gitmesinden sonra, 3 Aralık 2012'den itibaren şehirde şiddete dayalı ayaklanmalar gelişmiştir. 2012'nin Aralık ayına kadar Birleşik Krallık bayrağı her gün Belfast Belediye binası önünde dalgalanmaktaydı. Ancak yapılan yeni düzenleme ile bayrağın parlamento binasındaki uygulamayla uyumlu olarak sadece belirli günlerde yılda toplam 15 gün olacak şekilde dalgalanması kararı alındı. Bu karar Birlikçilerin büyük tepkisine yol açmıştır. Kuzey İrlanda Polis Kuvvetlerinin verdiği bilgiye göre binlerce insan bu kararı protesto için sokaklara dökülüp

---

80 Bkz: Von Tangen Page, M. (2000) *A Negative Peace: Northern Ireland and the Good Friday Agreement (Olumsuz Barış: Kuzey İrlanda ve Hayırlı Cuma Anlaşması)*, Centre for Defence Studies, London, s. 9

bir ayaklanma gerçekleştirmiştir. Bu şiddetli itirazlara rağmen bu politika değişikliği her iki toplum arasında eşitlik yaratmak, siyasal tarafsızlığı arttırmak ve belediyenin ortak bir geleceğe olan bağlılığını göstermek adına gerekli bir adım olarak savunulmuştur. Buradaki en önemli nokta, ne Sinn Féin ne de diğer Cumhuriyetçi Parti Sosyal Demokratik İşçi Partisinin (SDLP) Birleşik Krallık bayrağının tümenden kaldırılması yönünde bir talebinin olmaması ve belli durumlarda bayrağın binada asılı tutulması yönündeki yaklaşımıdır. Bu yaklaşım Cumhuriyetçi partilerin Kuzey İrlanda'nın mevcut anayasal statüsünü kabul ettiklerini göstermektedir.

Aradan geçen zaman elbette insanların yaklaşımlarını ve algılarını değiştirmektedir. 2010'da 'Kuzey İrlanda'da Yaşam ve Zaman' adıyla yapılan araştırma bu konuda önemli ipuçları vermektedir.⁸¹

---

81 Bkz: Northern Ireland Life & Times – Surveys (Kuzey İrlanda'da Yaşam ve Zaman Araştırması).

Erişim için: <http://www.ark.ac.uk/nilt/quests/>

Tablo 2: Kuzey İrlanda'da Siyasal Tavrı Üzerine Araştırma⁸²

Soru: Genel olarak ifade etmeniz gerekirse kendinizi, Birlikçi mi, Cumhuriyetçi mi yoksa bunların dışında biri olarak mı ifade ediyorsunuz?

	Katolik	Protestan	İnançsız	Nüfus içindeki Yüzdeleri Oranı
Birlikçi	%1	%65	%10	%34
Milliyetçi	%54	%0	%6	%20
Hiçbiri	%45	%34	%82	%45
Diğer	%0	%1	%1	%1
Bilmiyorum	%1	%0	%2	%0

82 Bkz: Northern Ireland Life & Times (2010) Survey on Political Attitudes in Northern Ireland (Kuzey İrlanda'da Yaşam ve Zaman Araştırmasının Siyasal Davranışlar Üzerine Taraması)

Erişim için: http://www.ark.ac.uk/nilt/2010/Political_Attitudes/UNINATID.html

Tablo 3: Kuzey İrlanda'da Siyasal Tavır üzerine araştırma⁸³

Soru: Kuzey İrlanda'nın uzun vade siyasetinin nasıl olmasını arzu edersiniz?

	Katolik	Protestan	İnançsız	Nüfus içindeki Yüzdeler Oranı
Birleşik Krallığın doğrudan idaresi altında ve Krallığın bir parçası olarak kalmalı	%6	%21	%14	%15
Yetki devri yapılmış kendi Hükümeti olmalı ama Krallığa bağlı kalmalı	%46	%69	%47	%58
İrlanda'nın geri kalanıyla yeniden birleşmeli	%33	%4	%17	%16
Bağımsız devlet olmalı	%4	%1	%4	%3
Diğer	%4	%1	%7	%3
Bilmiyorum	%8	%3	%10	%6

83 Bkz: Northern Ireland Life & Times (2010) Survey on Political Attitudes in Northern Ireland (Kuzey İrlanda'da Yaşam ve Zaman Araştırmasının Siyasal Davranışlar Üzerine Taraması)

Erişim için: http://www.ark.ac.uk/nilt/2010/Political_Attitudes/UNINATID.html

Tablo 4: Kuzey İrlanda'da Siyasal Tavır üzerine araştırma⁸⁴

Soru: Eğer Kuzey İrlanda'da nüfusunun çoğunluğu Birleşik İrlanda'nın parçası olma yönünde oy kullanırsa...

(Bu soru sadece Kuzey İrlanda'nın uzun vadede siyasetinin İrlanda ile birleşmek olmaması gerektiğini ifade edenlere sorulmuştur)

	Katolik	Protestan	İnançsız	Nüfus içindeki Yüzdeler Oranı
Bunu kesinlikle kabul edilmez bulurum.	%5	%18	%10	%13
Hoşuma gitmez ama bu sonucu kabul etmem gerekirse ederim.	%33	%57	%39	%48
Çoğunluğun isteğini gönül rahatlığı içinde kabul ederim.	%58	%23	%51	%37
Bilmiyorum	%4	%1	%1	%2

84 Bkz: Northern Ireland Life & Times (2010) Survey on Political Attitudes in Northern Ireland (Kuzey İrlanda'da Yaşam ve Zaman Araştırmasının Siyasal Davranışlar Üzerine Taraması)

Erişim için: http://www.ark.ac.uk/nilt/2010/Political_Attitudes/UNINATID.html

İnsan Hakları Sorunları

İnsan Haklarını Korumak ve Teşvik Etmek için Tasarlanan Mekanizmalar

Hayırlı Cuma Anlaşması'nın temel gündem maddelerinden biri de insan haklarının korunmasıydı. Bunun bir sonucu olarak anlaşmada Kuzey İrlanda'da insan haklarının korunup teşvik edilmesine dair çeşitli düzenlemeler yer almıştır. Kuzey İrlanda yasalarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle uyumlu hale getirilmesinden bilhassa bahsedilmiştir.⁸⁵ Hayırlı Cuma Anlaşması, insan haklarının en minimal düzeyde korunması için belli garantiler getirmiş, aralarında başta serbestçe istediği siyasi fikirlere sahip olma hakkı, ifade ve inanç özgürlüğü hakkı, fırsat eşitliği hakkı, herhangi bir mezhebi baskıyla karşılaşmama hakkı olmak üzere sekiz temel sivil hak koruma altına alınmıştır.⁸⁶ Hayırlı Cuma Anlaşması sayesinde 1999'da Kuzey İrlanda İnsan Hakları Komisyonu (NIHRC) kurulmuştur.⁸⁷ Özellikle çalışma dünyası ve kamusal konut

---

85 Hayırlı Cuma Anlaşması aynı zamanda Belfast Anlaşması olarak da bilinir (1998)

86 Hayırlı Cuma Anlaşmasının Güvenlik ile ilgili bölümünün 2(iii) başlıklı bölümü. Taraflar arası müzakereler sonrası 10 Nisan 1998 tarihinde anlaşma sağlanmıştır. Ir.-U.K., 37 I.L.M. 751 (1998).

87 Hayırlı Cuma Anlaşması kurulan ortak bir komiteye, İrlanda Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık tarafından imzalanıp kabul edilmiş olan bütün insan hakları standartlarını içerecek şekilde 'İrlanda Adası için Haklar Sözleşmesi' hazırlama görevi vermiştir. Bu görevlendirilmiş Ortak Komite 2011 yılının Haziran ayında her iki hükümete bir danışma raporu sunarak 'İrlanda Adası için Haklar Sözleşmesinin' hazırlanması gerektiğini savunmuştur. Ancak 2013 yılının Ocak ayına kadar bu konuda herhangi bir adım atılmamıştır. Bkz: Irish Human Rights Commission (2008) (İrlanda İnsan Hakları Komisyonu), 'The Good Friday Agreement 10 Years On – Building a Charter of Rights for the Island of Ireland Our Next Goal' (Hayırlı Cuma Anlaşmasının 10. Yılı: Bir Sonraki Hedef İrlanda Adası için bir Haklar Sözleşmesinin Hazırlanmasıdır), 3 July 2008 Erişim için: <http://www.ihrc.ie/newsevents/press/2008/07/03/the-good-friday-agreement-10-years-on-building-a-c/>

hakkından yararlanma alanlarında yaşanan ayrımcılıkla mücadele etmek üzere Kuzey İrlanda Eşitlik Komisyonu kurulmuştur.⁸⁸ Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzalandığı döneme kadar Katolik toplumun ciddi ayrımcılıklara maruz kaldığı gerçeği dikkate alındığında bu komisyon çok daha fazla önem arz etmektedir. Aşağıda bazı sonuçları paylaşılan araştırmaya bakıldığında Kuzey İrlanda'da toplumlar arası uyumun başarılı olduğu konusunun ciddi soru işaretleri taşımaya devam ettiği görülecektir. Ancak toplumların genel yaklaşımının daha fazla kaynaşma yönünde olması gelecek için daha fazla umut taşımayı sağlamaktadır.

---

88 Bkz: Equality Commission for Northern Ireland, 'About Us'

Erişim için: <http://www.equalityni.org/sections/default.asp?secid=0>

Tablo 5: Kuzey İrlanda'da Toplulararası İlişkiler Üzerine Araştırma⁸⁹

Soru: Sizce 'Kuzey İrlanda bütün bireylerin eşit olduğu, farklılıkların diyalog yoluyla çözümlendiği, herkese adil bir biçimde davranılan normal bir sivil toplumdur' noktasına erişilmiş midir?

	Katolik	Protestan	İnançsız	Nüfus içindeki Yüzdeleri Oranı
Bir: Bu sonuca kesinlikle ulaşamamıştır.	%12	%12	%16	%12
İki	%4	%4	%8	%4
Üç	%11	%15	%14	%14
Dört	%12	%14	%14	%13
Beş	%26	%27	%22	%26
Altı	%11	%11	%8	%11
Yedi	%10	%7	%9	%8
Sekiz	%8	%5	%6	%6
Dokuz	%2	%1	%0	%1
On: Bu sonuca kesinlikle ulaşmıştır.	%5	%3	%2	%3
Bilmiyorum	%2	%1	%1	%1

89 Northern Ireland Life & Times (2010) Survey on Community Relations in Northern Ireland (Kuzey İrlanda'da Yaşam ve Zaman Araştırmasının Toplulararası İlişkiler Üzerine Taraması)

Erişmek için : http://www.ark.ac.uk/nilt/2010/Community_Relations/TARGET1A.html

Şekil 6: Kuzey İrlanda'da Toplumlarası İlişkiler Üzerine Araştırma⁹⁰

Soru: Yaşam alanlarında insanların karma halde mi yoksa birbirlerinden ayrılmış olarak mı yaşamasından yanasınız?

	Katolik	Protestan	İnançsız	Nüfus içindeki Yüzdeleri Oranı
Daha karma bir halde	%50	%42	%64	%48
Biraz karma bir halde	%38	%40	%26	%38
Olduğu gibi kalsın	%10	%14	%8	%11
Daha fazla ayrılmış olarak	%0	%2	%0	%1
Biraz daha ayrılmış olarak	%0	%1	%0	%1
Kararsız	%2	%2	%2	%2

90 Northern Ireland Life & Times (2010) Survey on Community Relations in Northern Ireland (Kuzey İrlanda'da Yaşam ve Zaman Araştırmasının Toplumlarası İlişkiler Üzerine Taraması)

Erişmek için :http://www.ark.ac.uk/nilt/2010/Community_Relations/MIXDLIV.html

Şekil 7: Kuzey İrlanda'da toplumlar arası ilişkiler üzerine araştırma⁹¹

Soru: Çalışma alanlarında insanların karma halde mi yoksa birbirlerinden ayrılmış olarak mı yaşamasından yanasınız?

	Katolik	Protestan	İnançsız	Nüfus içindeki Yüzdeler Oranı
Daha karma bir halde	%58	%49	%66	%55
Biraz karma bir halde	%30	%32	%22	%30
Olduğu gibi kalsın	%9	%15	%7	%12
Daha fazla ayrılmış olarak	%0	%1	%2	%1
Biraz daha ayrılmış olarak	%0	%0	%1	%0
Kararsız	%2	%3	%2	%2

Kuzey İrlanda'da Geçiş Dönemi Adaleti

Hayırlı Cuma Anlaşması Geçiş Dönemi Adaletiyle ilişkili bazı mekanizmalar da kurmaktadır. Geçiş dönemi adaleti sadece geçmişte yaşanan acıları telafi etmek için değil, aynı zamanda halkın yaşadığı acıları tamir edecek mekanizma olarak devleti görmesi nedeniyle, meşruiyet ve gelecekte alacakları destek bakımından sürekli olarak geliştirilmelidir. Bu aynı zamanda eskiden beri aralarında herhangi bir güven olmayan devlet ile toplum arasında da güven geliştirecektir.

91 Northern Ireland Life & Times (2010) Survey on Community Relations in Northern Ireland (Kuzey İrlanda'da Yaşam ve Zaman Araştırmasının Topluluklararası İlişkiler Üzerine Taraması)

Erişmek için :http://www.ark.ac.uk/nilt/2010/Community_Relations/MIXDWORK.html

Kuzey İrlanda bir Hakikat ve Uzlaşma Komisyonunun kurulmaması nedeniyle oldukça ilginç bir örnek teşkil etmektedir. Bu açıdan, başta Güney Afrika olmak üzere çatışma sonrası dönemde bu tür mekanizmaları hayata geçiren ülkelerden farklıdır. Bu tür bir komisyonunun kurulmaması noktasında çok farklı gerekçeler öne sürülmüştür. En önemli sebep yetkililerin Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzalanmasından hemen sonra geçmişe dair kapsamlı bir soruşturmanın yapılmasının, çok hassas durumda olan barışa zarar vereceğini düşünmeleridir. Yine aynı şekilde kurulacak bir Hakikat ve Uzlaşma Komisyonunun, her iki tarafın ortak bir şekilde güç idaresinde yer almasına imkân veren mevcut idari yapının meşruiyetini tehlikeye düşürebileceğinden ve barışı istikrarsız hale getirebileceğinden de çekinilmiştir. 1990'lı ve 2000'li yıllar boyunca her iki toplum arasında yaygın bir güvensizlik ortamı hakim olmuştur. Her iki toplum da kurulacak bir Hakikat ve Uzlaşma Komisyonunun diğer tarafın tarihi olaylar konusunda seçici davranmasına ve yanlı yorumlarda bulunmasına olanak sağlayacağından korkmuştur. Geçmişte yaşanan kötü olayların sorumluluğunu kendilerine yüklemekle sonuçlanabilecek böylesi yeni bir tarih yazımı her iki tarafı da korkutmuştur.

Saville Soruşturması

Kanlı Pazar olarak bilinen olaylar hakkında 3 Nisan 1998 tarihinde Saville Soruşturması adıyla resmi bir soruşturma süreci başlatılmıştır. 2 yıl sonra ise soruşturma kapsamında kamuoyuna açık duruşmalar yapılmaya başlanmıştır. Soruşturma Komisyonu 2010 yılının Haziran ayında bulgularına ait raporunu açıklamış, Britanya Ordusunu silahsız sivillere karşı herhangi bir kışkırtma olmadığı halde saldırı gerçekleştirmekten dolayı suçlu bulmuştur. Britanya Başbakanı David Cameron bu rapor sonrası Kanlı Pazar olayında hayatını kaybedenlerin aileleri ve yaralılardan resmen özür dilemiştir.

Çatışmalar sırasında yaşanmış ve aydınlatılmamış olan bazı olayları incelemek üzere bir dizi komisyon kurulmuştur. Bu komisyonlardan en ünlüsü 1972’te yaşanan Kanlı Pazar olayını inceleyen ve Britanya Ordusunu silahsız sivillere karşı herhangi bir provokasyon olmadığı halde saldırmaktan dolayı suçlu bulan Saville Komisyonu’dur. Bu komisyonun raporu sonrasında Britanya Başbakanı David Cameron Kanlı Pazar olayında hayatını kaybedenlerin ailelerinden ve olayda yaralananlardan 15 Haziran 2010’da resmen özür dilemiştir. Bütün çabalara rağmen benzer diğer komisyonların sayısı sınırlandırılmıştır. Özellikle Milliyetçi toplumdan pek çok insan şiddetin sorumlusu olan devletin bu suçlardaki sorumluluğu ve Kraliyete bağlı olan kesimlerle yaptığı işbirliğinin bu yolla unutturulduğunu düşünmektedir. Öte yandan Kraliyete bağlı olan kesimler Hayırlı Cuma Anlaşmasıyla birlikte uygulanan geçiş dönemi adaleti kampanyası çerçevesinde Cumhuriyetçi siyasi

mahkûmların serbest bırakılmasını eleştirmişlerdir. Ancak yukarıda da ifade edildiği üzere siyasi mahkûmların serbest bırakılması bir daha şiddete bulaşmama şartına bağlıdır ki bu şart eski savaşıçılardan adi suçlar ile meşru siyasi faaliyetler arasında bir ayırım yapılmadığı eleştirisini almıştır. Bugüne kadar Kuzey İrlanda kaynakların her iki toplum arasında yeniden dağıtımına dayalı herhangi bir sosyo-ekonomik adalet programı uygulamamıştır. Kuzey İrlanda'da geçiş dönemi adaleti mekanizmalarının kurulmasına dair tartışmaların gelecekte de devam edeceği tahmin edilmektedir.

Sonuç

Bu çalışma raporu, Kuzey İrlanda barış sürecinin çatışmaların çözümü için başarılı bir model olduğu yönündeki şöhretinin bazı nüans farkları taşıdığını göstermektedir. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanan bu barış süreci çatışan tarafları müzakere masasında bir araya toplayıp çatışmaya müzakere edilmiş bir siyasi çözüm getirdiği için başarılı bir süreç olarak tarif edilebilir. Bu rapordan da anlaşıldığı üzere Kuzey İrlanda barış sürecinin temelinde, milliyetçi partiler arasındaki müzakereler ve üçüncü tarafların sürece dâhil olmasından faydalanılarak yürütülen gizli görüşmeler yer almaktadır. Bu sayede uzlaşma için gerekli tavizler elde edilmiş, çatışmanın barışçıl yollardan çözülmesi üzerinde anlaşılmış ve nihayetinde Hayırlı Cuma Anlaşması imzalanmıştır.

Ancak anlaşmanın uygulanması noktasında hala engellerle karşılaşmaktadır. Bu yüzden Kuzey İrlanda'daki toplumlar arasında gerginlikler devam edebilmektedir. Bu sorunların neler olduğuna özel olarak bakıldığında karşımıza silahsızlanma, silahlı eylemlerden dolayı hapis cezası almış eski mahkûmların serbest bırakılması ve bu insanların topluma yeniden entegrasyonu, polis kuvvetleri ve hukuk sisteminde yapılan reformlar gibi konular çıkar. Kuzey İrlanda üzerindeki egemenlik hakkı meselesi de ayrı bir tartışma konusudur. Geçiş dönemi adaletinin Kuzey İrlanda'da sınırlı olarak uygulanmasından dolayı insan hakları sorunları üzerinde durulması gereken bir başka konudur. Hayırlı Cuma

Anlaşmasıyla insan haklarının korunup geliştirilmesi yönünde bazı mekanizmaların kurulması öngörülse de, bölgede herhangi bir Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu kurulmamıştır. Bu yüzden adaletin yeniden dağıtılması imkânı bertaraf edilmiş, adaletin dağıtılmasına dair herhangi bir yeni mekanizma işlerliğe konulmamıştır.

Ekler

Ek 1: Kuzey İrlanda'daki Çatışma ve Barış Sürecinin Kilit Tarihleri

1801: İrlanda Adasının Birleşik Krallığa Katılımı

1919-1921: İrlanda Bağımsızlık Savaşı

23 Aralık 1920: Birleşik Krallık Parlamentosu'nun İrlanda Yasası'nı kabul etmesi ve akabinde İrlanda'nın Bölünmesi

6 Aralık 1921: İrlanda bağımsızlık savaşının sona ermesi ve Birleşik Krallık Hükümeti, İrlanda Hükümeti ve ayrılıkçı İrlanda Cumhuriyetçileri arasında Anglo-İrlanda anlaşması adıyla da bilinen anlaşmanın imzalanması

1960 Sonlarından 1998 Yılına kadar: Sıkıntı Yılları (The Troubles) – Çatışmalar

1968: Kuzey İrlanda'da sivil haklar hareketinin başlaması

1969: Tarihi İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusu (IRA), Geçici İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusu (Provisional Irish Republican Army - PIRA) ve Resmi İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusu (the Official Irish Republican Army - OIRA) olarak ikiye ayrılması

1972: Britanya Hükümetinin gizli kanallar üzerinden IRA ile müzakerelere başlaması

30 Ocak 1972: Kanlı Pazar / The Bogside Katliamı. Bu olay sırasında Britanya Ordusu Derry kentinde düzenlenen barışçıl bir sivil haklar gösterisine saldırmış, 13 kişiyi öldürüp, 14 kişiyide yaralamıştır.

9 Aralık 1973: 9 Aralık 1973 tarihinde Britanya ve İrlanda

hükümetleri ile Kuzey İrlanda'nın idaresinden sorumlu olan kesimler arasında Sunningdale Anlaşması'nın imzalanması

15 Kasım 1985: Britanya ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetleri Anglo-İrlanda Anlaşması'nın imzalanması

1980'lerin sonları: Milliyetçi toplumu temsil eden partiler arasındaki müzakerelerin başlangıcı

15 Aralık 1993: Downing Street Deklarasyonu

22 Ocak 1996: Mitchell Prensiplerini deklere eden Silahsızlanma Üzerine Uluslararası Komisyonun raporunun yayınlanması

3 Nisan 1998: Kuzey İrlanda'nın Derry şehrinde 30 Ocak 1972 yılında gerçekleşen olayları incelemek üzere Saville Soruşturmasının başlatılması

10 Nisan 1998: Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzalanması

22 Mayıs 1998: Hayırlı Cuma Anlaşması üzerine Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyetinde halkoylaması düzenlendi. Kuzey İrlanda seçmenlerinin % 71.2'si (katılım oranı % 81) ve İrlanda Cumhuriyeti seçmenlerinin ise % 94.39'u (katılım oranı % 51) anlaşmaya kabul oyu vermiştir.

9 Eylül 1999: Kuzey İrlanda Polis Kuvvetlerine ilişkin Bağımsız Komisyon Patten Report adı verilen raporunu açıklamıştır. Raporda polis kuvvetlerinin siyaseten uzak tutulabilmesi için 175 öneri yapılmıştır.

Mart 2000: Saville Soruşturmasının kamuoyuna açık duruşmalarının başlaması

Temmuz-Ağustos 2000: Hayırlı Cuma Anlaşması çerçevesinde silahlı eylemleri karıştırdığı için mahkûm edilenlerin Birleşik Krallık tarafından serbest bırakılmasına başlanması

4 Kasım 2001: Ulster Kraliyet Polis Kuvvetlerinin lağvedilip Kuzey İrlanda Polis Kuvvetlerinin kurulması

28 Temmuz 2005: İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusu (IRA) Silahlı Kanat Konseyinin yaptığı açıklama ile IRA'nın silahlı mücadeleye son verildiğini ilan edişi

26 Eylül 2005: Uluslararası Bağımsız Silahsızlanma Komisyonu (the Independent International Commission on Decommissioning - IICD) başkanı General de Chastelain'ın Kuzey İrlanda'da silahsızlanma noktasında atılan adımları kafi gördüğünü ve silahsızlanmanın tamamlandığını ilan edişi

13 Kasım 2006: Britanya Hükümeti, İrlanda Cumhuriyeti Hükümeti ve Kuzey İrlanda Hükümetine dahil olan partiler arasında St Andrews Anlaşması'nın imzalanması

15 Haziran 2010: Saville soruşturması raporunun açıklanması. Rapora göre soruşturma komisyonu Britanya Ordusunu silahsız sivillere karşı hiçbir provokasyon olmadan haksız saldırı yapmaktan dolayı suçlu bulmuştur. Bu rapor sonrası Britanya Başbakanı David Cameron ölenlerin yakınları ve yaralananlardan resmen özür dilemiştir.

Mart 2011: Kuzey İrlanda Polis Kuvvetlerince uygulanan pozitif ayrımcılık uygulamasının yürürlükten kaldırılması

Ek 2. Kuzey İrlanda'da ki Çatışma ve Barış Sürecinin Kilit Bireyleri

Gerry Adams: Cumhuriyetçi siyasetçi. 1983 yılından buyana Sinn Féin Partisinin Genel Başkanıdır.

General de Chastelain: General de Chastelain, Kanada Ordusundan emekli olmuş bir general ve eski bir diplomattır. 1989-1993 ve 1994-95 yılları arasında 2 ayrı dönem olmak üzere Kanada Genelkurmay Başkanlığı görevini yürütmüştür. 1993-94 yılları arasında Kanada'nın ABD Büyükelçisi olarak görev yapmıştır. Büyük Britanya, Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetlerinin ortak kararıyla ülkedeki silahsızlanma sorunuyla ilgilenmek üzere kurulan Uluslararası Bağımsız Silahsızlanma Komisyonu (the Independent International Commission on Decommissioning - IICD) başkanlığı görevine getirilmiştir. 1997-2011 yılları arasında bu görevi yerine getirmiştir.

Brendan Duddy: Derry'li bir işadamı olan Brendan Duddy'nin hem geniş bir siyasi çevresi hem de etkili siyasetçilere erişme imkanı vardı. Bu sayede 20 yıldan fazla bir süreyle Kuzey İrlanda'daki müzakereler sırasında bir arabulucu olarak faaliyet yürütmüştür.

John Hume: Eski bir öğretmen olan John Hume ilk olarak 1960'lı yıllarda gelişen sivil haklar hareketi içinde belirgin bir isim haline gelmiştir. 1970 yılında kurulan Sosyal Demokrat İşçi Partisinin (SDLP) kurucularından biridir. 1979 - 2001 yılları arasında partinin

genel başkanlığı görevini yürütmüştür. 1979 yılında Avrupa Parlamentosuna milletvekili olarak seçilmiştir. 40 yıldan fazla bir süredir Kuzey İrlanda barış sürecini ilerletmeye çalışan isimlerden biridir. 1973 yılının Aralık ayında imzalanan Sunningdale Anlaşması sonrası kurulan güç paylaşımına dayalı yönetimde üye olarak yer almış, 1985 tarihli Anlo-İrlanda Anlaşmasına son şeklini vermede rol oynamıştır. 1988 yılında Gerry Adams ile ilişkiye geçmeye başlamıştır ve onunla yaptığı bu görüşmeler barış sürecini geliştirmek için son derece önemli olmuştur. 1998 yılında David Trimble ile birlikte Nobel Barış Ödülüne layık görülmüştür.

Martin McGuinness: Sinn Féin partisinde siyasetçidir. Geçmişte Geçici İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusunda (PIRA) liderlik yapmıştır. 1997 yılından 2 Ocak 2013 tarihine kadar Mid Ulster bölgesi milletvekilliği görevini yürütmüştür. 2007 yılından buyana Kuzey İrlanda Hükümetinde Birinci Bakan Yardımcısı olarak görev yapmaktadır.

Senatör George Mitchell: ABD’li Senatör George Mitchell, 1995 yılında ABD’nin özel temsilcisi olarak Kuzey İrlanda’ya gönderilmiştir. 1996 yılında ilan edilen Mitchell Prensiplerini takdim eden isim olarak bilinmektedir.

Peder Ian Paisley: Peder Ian Paisley 1971 yılında Demokratik Birlikçiler Partisini (Democratic Unionist Party - DUP) kurmuş ve kuruluştan 2008 yılına kadar partinin liderliğini yürütmüştür. 8 Mayıs 2007 – 5 Haziran 2008 tarihleri arasında Birinci Bakan

görevini yürütmüştür.

Jonathan Powell: Britanyalı bir diplomat olan Jonathan Powell Tony Blair'in başbakanlık görevi döneminde 1997 ile 2007 yılları arasında kabinede Personel Daire Başkanı olarak görev yapmıştır.

Peder Alec Reid: İrlanda'lı hristiyan bir din adamı olan Alec Reid Batı Belfast'ın Clonard Manastırını merkez olarak kullanan Redemptorist inancına mensuptur. Çatışmaların başladığı 1969 yılından buyana Cumhuriyetçilere yakın durmaktadır. Gerry Adams ile kişisel dostluğu olmasının bir sonucu olarak Cumhuriyetçi hareket ile çatışmaya taraf olan diğer kesimler arasında arabulucu ve kolaylaştırıcı rolleri oynamıştır. Kendisi sürecin 'isimsiz kahramanı' olarak tanımlanmakta, pratik katkısının sürece dahil olan herkesten daha fazla olduğu dile getirilmektedir. Ancak bazı kesimler Peder Reid'i sürece kendi arzu ettiği şekli vermek ve tarafsız bir arabulucu gibi davranmamak yönünden eleştirmektedir.

David Trimble: Britanyalı siyasetçi. 1995-2005 yılları arasında Ulster Birlikçiler Partisi (Ulster Unionist Party) Genel Başkanı olarak görev yapmıştır. 1998 yılından 2002 yılına kadar Kuzey İrlanda Birinci Bakanı olarak görev yapmıştır. 1998 yılında John Hume ile birlikte Nobel Barış Ödülüne layık görülmüştür.

Ek 3. Kuzey İrlanda'daki Çatışma ve Barış Sürecinin Kilit Organları

Kuzey İrlanda İttifak Partisi (Alliance Party of Northern Ireland):

Kaynağını Yeni Ulster Hareketinden alan ve 1970 yılında kurulan parti, Birlikçilerin daha uzlaşmacı ve mezhep ayrımcılığına dayanmayan kanadını temsil etmektedir. Aradan geçen zaman içinde Birlik konusunda giderek daha tarafsız bir yaklaşıma gelmiş, daha liberal ve mezhepçiliğe dayanmayan bir siyasal duruş geliştirmiştir. Partinin Kuzey İrlanda Meclisinde yeri 'Birlikçi' ya da 'Milliyetçi' olarak değil 'Diğerleri' olarak belirtilmektedir. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzacı taraflarından bir tanesidir.

Demokratik Birlikçiler Partisi (Democratic Unionist Party -

DUP): 1971 yılında Ian Paisley tarafından kurulmuştur. Şu anda Kuzey İrlanda Meclisindeki en büyük parti, Birleşik Krallık Parlamentosunda ise en büyük dördüncü parti durumundadır. Ulster Birlikçiler Partisi (UUP)'den daha radikal bir Birlikçi partidir.

Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu (Northern Ireland Women's

Coalition - NIWC): 1996 yılında aynı yıl yapılacak olan Forum seçimlerinde yarışmak üzere kurulmuştur. Kurulduğunda belli bir ideolojiye sahip bir yapı değildi. Temel amacı, karşılıklı toplumlardan kadınların tecrübelerini barış görüşmeleri sürecine kanalize etmektir. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzacı taraflarından bir tanesidir.

Resmi İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusu (Official Irish Republican Army - OIRA): 1922 yılında kurulan ancak 1969 yılında bölünen İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusundan kopan bir kanattır. 1972 yılının Mayıs ayına kadar Britanya Ordusuna karşı silahlı faaliyetlerde bulunmuştur.

İlerici Birlikçiler Partisi (Progressive Unionist Party - PUP): 1979 yılında kurulmuş olan bu Birlikçi küçük parti tarihsel anlamda silahlı bir grup olan Ulster Gönülleri Kuvvetleri ile ilişkilidir. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzacı taraflarından bir tanesidir.

Geçici İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusu (Provisional Irish Republican Army - PIRA): 1922 yılında kurulan ancak 1969 yılında bölünen İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusundan kopan bir kanattır. 2005 yılına kadar Britanya Ordusuna karşı silahlı faaliyetlerde bulunmuş, daha sonra ise resmi açıklama yaparak silahlı faaliyetlerine son verdiğini ilan etmiştir. Kuzey İrlanda'daki silahsızlanma süreci bu açıklamayla tamamlanmıştır.

Saville Soruşturması: Kanlı Pazar olarak bilinen olayları araştırmak üzere 3 Nisan 1998 tarihinde başlatılmış soruşturmanın adıdır. Soruşturma başladıktan 2 yıl sonra ise kamuoyuna açık duruşmalar başlamıştır. 2010 yılının Haziran ayında soruşturma komisyonu raporunu açıklamış ve Britanya Ordusunu haksız ve ortada herhangi bir provokasyon olmadan silahsız sivillere karşı saldırmaktan dolayı suçlu bulmuştur.

Sinn Féin: İrlanda Cumhuriyeti ve Kuzey İrlanda'da faaliyet gösteren Cumhuriyetçi bir siyasi partidir. Mevcut siyasi parti halini 1970 yılında almıştır. Tarihsel açıdan Geçici İrlanda Cumhuriyetçiler Ordusu (PIRA) ile ilişkisi olan bir partidir. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzacı taraflarından bir tanesidir.

Sosyal Demokratik İşçi Partisi (Social Democratic and Labour Party - SDLP): 1970 yılında John Hume tarafından kurulmuştur. Birleşik Krallığa bağlı kaldığı dönemde Kuzey İrlanda'ya daha fazla yetki verilmesini ancak nihai olarak Kuzey İrlanda'nın İrlanda Cumhuriyeti ile birleşmesini savunan bir partidir. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzacı taraflarından bir tanesidir.

Ulster Savunma Derneği (Ulster Defence Association - UDA): 1971 yılında kurulmuştur. Kuzey İrlanda'da kurulu bulunan bu grup silahlı eylemlerde bulunan en büyük Birlikçi gruptur. Bu örgüt herhangi bir eylemin sorumluluğunu almak istediğinde Ulster Özgürlük Savaşçıları (Ulster Freedom Fighters - UFF) adını kullanmış ve bu sayede yasal konumunu korumuştur. 1971 yılından 2007 yılına kadar silahlı mücadele yürütmüş bir yapıdır.

Ulster Demokratik Parti (Ulster Democratic Party - UDP): 1981 yılının Haziran ayında Ulster Savuma Derneği tarafından Ulster Kraliyete bağlı Demokratik Parti (Ulster Loyalist Democratic Party) adıyla kurulmuştur. Kuzey İrlanda'nın Birlikçi küçük partilerinden biri olan bu parti kendini feshettiği 2001 yılına kadar faaliyet yürütmüştür. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzacı

tarafından bir tanesidir.

Ulster Birlikçiler Partisi (Ulster Unionist Party - UUP): Tarihsel kökenleri 1905 yılına dayanan bir parti olarak Kuzey İrlanda'daki en eski iki Birlikçi partiden biridir. 1995-2005 yılları arasında liderliğini David Trimble yürüttüğü parti, Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzacı taraflarından bir tanesidir.

Ulster Gönüllüler Kuvvetleri (Ulster Volunteer Force - UVF): 1956 yılında kurulmuş olan Birlikçi silahlı bir örgüttür. Silahlı faaliyetlerine 2007 yılında son vermiştir.

Ek 4. Kuzey İrlanda'daki Çatışma ve Barış Sürecinin Kilit Anlaşmaları ve Diğer Belgeler

Anglo-İrlanda Anlaşması (Anglo-Irish Agreement): Anglo – İrlanda Anlaşması 15 Kasım 1985 tarihinde Britanya ile İrlanda Cumhuriyeti hükümetleri arasında imzalanmıştır. Bu anlaşmayla Kuzey İrlanda'daki çatışmaların sona erdirilmesi amaçlanmıştır. Anlaşmayla İrlanda Hükümetine Kuzey İrlanda Hükümetine danışmanlık yapma sorumluluğu verilmiş, aynı zamanda bölgede yaşayan halkın çoğunluğunun İrlanda Cumhuriyetine dahil olma yönünde bir kararı olmadan Kuzey İrlanda'nın mevcut anayasal konumunda bir değişikliğe gidilemeyeceği teyit edilmiştir. Anlaşma bölgede kurulacak olan ve belli yetkilere sahip olacak bir Hükümetin intikal uzlaşması için gerekli şartları içermektedir.

Downing Street Deklarasyonu (Downing Street Declaration): Downing Street Deklarasyonu, Birleşik Krallık Başbakanlık binasının bulunduğu Downing Street'te 15 Aralık 1993 tarihinde Birleşik Krallık Başbakanlığı tarafından yapılan açıklamanın adıdır. Bu deklarasyon bölgede (Kuzey İrlanda) yaşayan halkın çoğunluğunun talep etmesi halinde Kuzey İrlanda'ya kendi kaderini tayin etme hakkı tanınacağını ve Birleşik Krallığın sahip olduğu hakların İrlanda Cumhuriyetine devredileceğini ilan etmektedir.

Hayırlı Cuma Anlaşması (Good Friday Agreement): Hayırlı Cuma Anlaşması 10 Nisan 1998 tarihinde Britanya ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetlerinin yanı sıra Kuzey İrlanda'da kurulu

bulunan ve aynı zamanda çatışmanın tarafı olan ana siyasi gruplar olan Ulster Unionist Party (Ulster Birlikçiler Partisi), the Ulster Democratic Party (Ulster Demokratik Parti), the Progressive Unionist Party (İlerici Birlikçiler Partisi), the Northern Ireland Women's Coalition (Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu) , the Alliance Party of Northern Ireland (Kuzey İrlanda İttifak Partisi) , Sinn Féin ve the Social Democratic and Labour Party (Sosyal Demokratik İşçi Partisi) arasında imzalanmıştır. 22 Mayıs 1998 tarihinde halkoyuna sunulmuş, Kuzey İrlanda'da % 71.2 (seçime katılım oranı % 81), İrlanda Cumhuriyetinde ise % 94.39 (seçime katılım oranı % 51) oranında Evet oyu olarak kabul edilmiştir.

Mitchell Prensipleri (Mitchell Principles): Silahsızlanma Üzerine Uluslararası Komisyonun 22 Ocak 1996 tarihinde raporunu açıklanmasıyla ilan edilmiş prensipleri içerir.

The St Andrews Anlaşması (St Andrews Agreement): Kuzey İrlanda'ya yetki devri verilmesi üzerine sürdürülen çok taraflı müzakereler sonrasında Britanya ve İrlanda Cumhuriyeti hükümetleri ile Kuzey İrlanda'daki ana siyasi partiler arasında 13 Ekim 2006 tarihinde İskoçya'nın St Andrew bölgesinde imzalanan anlaşmadır. Bu anlaşma ile Kuzey İrlanda Meclisi yeniden kurulmuş ve yeni bir Kuzey İrlanda İdaresi kurulmuştur.

Sunningdale Anlaşması (Sunningdale Agreement): Sunningdale Anlaşması 9 Aralık 1973 tarihinde Britanya ve İrlanda hükümetleri ile Kuzey İrlanda'nın idaresinden sorumlu olan kesimler arasında

imzalanmıştır. Anlaşma ile Kuzey İrlanda İdaresi ile İrlanda Konseyi arasında sınırların ötesine dayalı bir güç paylaşımı sağlanmaya çalışılmıştır. Birlikçilerin muhalefeti, şiddet saldırıları ve yaptıkları genel grev sebebiyle bu anlaşma 1974 yılının Mayıs ayında çökmüştür.

Ek: DPI Yönetim Kurulu ve Uzmanlar Konseyi Üyeleri

Kerim Yıldız (Direktör)

Uluslararası insan hakları hukuku ve azınlık hakları alanında uzmandır. Uluslararası insan hakları mekanizmaları ve uluslararası insancıl hukuk üzerine çok sayıda yazılı yapıtı mevcuttur. Çalışmaları sebebiyle bir dizi ödüle layık görülen Yıldız, 1996 yılında İnsan Hakları İçin Avukatlar Komitesi tarafından insan hakları ve hukukun üstünlüğünü koruma alanında yaptığı çalışmalar sebebiyle verilen ödülün yanısıra, 2005 yılında Sigrid Rausing Vakfı tarafından Yerli toplumlar ve Azınlık Hakları alanında yaptığı çalışmalar için ödüllendirilmiş, 2011 yılında da Gruber Adalet ödülüne layık görülmüştür.

DPI Yönetim Kurulu

Nick Stewart QC (Yönetim Kurulu Başkanı)

Avukat ve Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (Chancery and Queen's Bench Birimi) İkinci Hakimidir. Geçmişte İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komitesi Başkanlığı (Bar Human Rihts Committee of England and Wales) ve Uluslararası Avukatlar Birliği (Union Internationale des Avocats) başkanlığı görevlerinde bulunmuştur.

Prof. Penny Green (Genel Sekreter)

İngilterede kurulu King's College isimli üniversitenin Hukuk Fakültesinin Araştırma ve Doktora Programlarının Başkanlığını yapmaktadır. Aynı zamanda King's College öncülüğünde Harvard Humanitarian Initiative ve the University of Hull ile ortaklaşa kurulan Uluslararası Devlet Suçları İnsiyatifinde (ISCI) Başkanlığını yürütmektedir.

Priscilla Hayner

Geçiş Dönemi Adaleti için Uluslararası Merkez (International Center for Transnational Justice) isimli kurumun kurucularından olan Priscilla Hayner, Hakikat Komisyonları, Geçiş Dönemi Adaleti İnsiyatifleri ve Mekanizmaları konusunda dünyanın önde gelen uzman ve yazarlarından biridir. Ford Vakfı, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ve daha pek çok kuruluşa danışmanlık yapmaktadır.

Arild Humlen

Avukat ve aynı zamanda Norveç Barosu Hukuk Komitesi direktörüdür. Uluslararası medeni hukuk ve insan hakları gibi yargı alanları üzerine çok sayıda yazısı yayınlanmıştır. Norveç'te ki bir dizi üniveritenin hukuk fakültelerinde dersler vermiştir. Oslo Barosunun Sığınma ve Göçmenlik Hukuku Dava Çalışma Grubu Başkanı olarak yaptığı çalışmalardan dolayı Oslo Barosu Onur Ödülüne layık görülmüştür.

Jacki Muirhead

Cleveland Hukuk Firmasının İş Direktörüdür. Daha önce Counsel's Chambers Limited isimli avukatlık odasında şef katip ve Avukatlar Fakültesinde (Faculty of Advocates) Pazarlama Müdürü olarak çalışmıştır. Geçmişte Batı Galler Barosunda da çalışmıştır.

Prof. David Petrasek

Geçmişte Uluslararası Af Örgütü Eski Genel Sekreterine başkanlık yapan Prof. David Petrasek, Kanada'da kurulu bulunan Ottawa Üniversitesi'nde Uluslararası Siyasal İlişkiler alanında Profesör olarak görev yapmaktadır. Uzun yıllar boyunca İnsan Hakları, İnsani Hukuk ve Uyuşmazlıkların Çözümü konularında çalışmalar yürüten Prof. Petrasek aynı zamanda bu çalışma alanları üzerine önde gelen bir uzman ve yazardır. 1990-96 yılları arasında Uluslararası Af Örgütü, 1997-98 yılları arasında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, 1998-2002 yılları arasında İnsan Hakları Politikası üzerine Uluslararası Konsey ve 2003-2007 yılları arasında da İnsani Diyalog Merkezinde Politika Bölümü direktörü olarak çalışmıştır.

Antonia Potter Prentice

İnsani durum, kalkınma, barış yapma ve barış inşaatı gibi konular uzmanlık alanlarıdır. Kadın, barış ve güvenlik konularının yanısıra stratejik konularda başta Centre for Humanitarian Dialogue (İnsani Diyalog için Merkez), Avrupa Barışın İnşaatı İrtibat Bürosu (European Peacebuilding Liaison Office), Kadın Barışyapıcılar Küresel Ağı (Global Network of Women Peacemakers), MediatEUR ve Uluslararası Federasyon (Terre des Hommes) gibi kurumlara konsültasyon hizmeti vermektedir.

DPI Uzmanlar Konseyi Üyeleri

Prof. Christine Bell

Temel uzmanlık alanları Geçiş Dönemi Adaleti, Barış Müzakereleri, Anayasa Hukuku ve İnsan Hakları olan Kuzey İrlanda'lı hukuk uzmanı Prof. Bell, aynı zamanda bu konularda diplomat, arabulucu ve hukukçulara eğitim vermektedir.

Cengiz Çandar

Kıdemli bir gazeteci ve köşe yazarı olan Çandar özellikle Kürt Sorunu üzerinde uzmanlaşmıştır. Bir dönem savaş muhabirliğide yapmış olan Çandar, Türkiye eski Cumhurbaşkanı merhum Turgut Özal'a özel danışmanlık da yapmıştır.

Yılmaz Ensaroğu

Halen Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)'da, Hukuk ve İnsan Hakları Koordinatörü olarak görev yapmaktadır. İnsan Hakları Ortak Platformunun Yönetim Kurulu Üyeliğinin yanısıra, İnsan Hakları Gündemi Derneği ve İnsan Hakları Araştırmaları Derneğinin üyesidir. İnsan Hakları İçin Diyalog Dergisinde Genel Yayın Yönetmenliğini yapmaktadır.

Prof. Mervyn Frost

Halen Londra'da kurulu bulunan King College'in Savaş Çalışmaları bölümünün başkanlığını yapmaktadır. Evvelce Durban'da kurulu bulunan Natal Üniversitesinin Siyaset Bölümünün başkanlığını yapmıştır. Geçmişte Güney Afrika Siyaset Çalışmaları Enstitüsü Balkanlığı görevinde bulunan Profesör Frost, İnsan Hakları ve Uluslararası İlişkiler, İnsani Müdahale, Dünya Siyasetinde Adalet, Küresel Yönetimin Demokratikleştirilmesi, Yeni Savaşlar Döneminde Adil Savaş Geleneği ve Küreselleşen Dünyada Etik gibi konularda uzman bir isimdir.

Dr. Edel Hughes

East London Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve İnsancıl Hukuk alanında uzman olmakla birlikte özellikle İrlanda'da kişisel özgürlükler, Terörle Mücadele Kanunu/Olağanüstü Hal Kanunu, Uluslararası Ceza Hukuku ve Türkiye'de İnsan Hakları ve Türkiyenin Avrupa Birliği'ne giriş süreci konularıyla ilgilenmektedir. Uluslararası

Af Örgütünde araştırmacı olarak çalışmış ve Değişim için İnsan Hakları' nın kurucuları arasında yer almıştır.

Dr Salom3n Lerner Febres

Peru Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu eski başkanıdır. Peru Katolik Üniversitesi (Pontifical Catholic University of Peru) Demokrasi ve İnsan Makları Merkezi Başkanlığı g3revini s3rd3rmektedir.

Martin Griffiths

Birleşmiş Milletler eski genel Sekreteri Kofi Annan'a Suriye konusunda baş danışmanlık yapan Martin Griffiths, İnsani Diyalog Merkezi (Centre for Humanitarian Dialogue) isimli kurumun kurucu başkanıdır. İngilterenin diploması servisine verdiği hizmetlerin yanısıra sivil toplum kuruluşlarında faaliyet y3rd3rm3řt3r. Bir d3nem Action Aid isimli sivil toplum kuruluşunun başkanlığını da yapmıştır. Birleşmiş Milletlerin Cenevre Ofisinde İnsani Faaliyetler B3l3m3nde y3netici, Yine BM'nin New York ofisinde Acil Yardım Koordinat3r3 yardımıcılığı g3revlerinde bulunmuştur. Bu g3revlerinin yanısıra BM için B3y3k G3ller (Great Lakes) b3lgesinde İnsani Yardım Koordinat3r3, Balkanlarda BM B3lgesel Koordinat3r3 ve BM Genel Sekreteri Asistanlığı g3revlerinde de bulunmuştur.

Prof. Ram Manikkalingam

Amsterdam Üniversitesi Siyaset Bilimi B3l3m3'nde misafir Profes3r stat3s3nde g3rev yapmaktadır. Sri Lanka devlet başkanına barış s3reci için en 3st d3zey danışmanlık yapmıştır. Uzmanlık alanları arasında çatışma, çok k3lt3rl3l3k, Demokrasi gibi konular bulunan Prof. Ram Manikkalingam, Laksham Kadirgamar Stratejik alışmalar ve Uluslararası İlişkiler Enstit3s3'n3n kurucu 3yesi ve y3netim kurulu 3yesidir.

Bejan Matur

Türkiye'nin önde gelen şair ve yazarlarından biridir.2012 yılının başına kadar Zaman gazetesinde yazdığı düzenli köşe yazılarında Kürt siyaseti, Ermeni sorunu, gündelik siyaset, azınlık sorunları, cezaevi yazıları ve kadın sorunu gibi konuları işlemiştir. Yapıtları 17 değişik dile çevrilen Matur çok sayıda edebiyat ödülü sahibidir. Diyarbakır Kültür ve Sanat Vakfı Kurucu Başkanlığı görevinde bulunmuştur.

Jonathan Powell

Britanyalı eski bir diplomat olan Jonathan Powell, Birleşik Krallık Eski Başbakanı Tony Blair döneminde 1997- 2007 yılları arasında Başbakanlık Personel Daire Başkanlığı görevinde bulunmuştur. 1998 yılında imzalanan Hayırlı Cuma anlaşmasına kadar süren barış görüşmelerinde Birleşik Krallık adına başmüzakereci olarak görev almıştır. Halihazırda Birleşik Krallıkta kurulu bulunan Inter Mediate isimli, devletten bağımsız arabulucuk kurumunun İcra Kurulu Başkanlığını yapmaktadır.

Sir Kieran Prendergast

İngiltere Dışişleri Bakanlığı bünyesinde aralarında Kıbrıs, Türkiye, İsrail, Hollanda, Kenya gibi ülkeler ve ABD'nin New York şehrinin olduğu alanlarda diplomat olarak çalışmıştır. İngiltere'nin Dışişleri ve Milletler Topluluğu Bürosuna (Foreign and Commonwealth Office) başkanlık etmiş, Güney Afrikadaki Apartheid rejimi ve Namibya konuları ile ilgilenmiştir. BM Genel Sekreterliği altında kurulu bulunan Siyasi İşler Bölümüne Barış ve Güvenlik konularında siyasi danışmanlık yapmıştır. BM Genel Sekreterinin Barış ve Güvenlik konulu Yönetim Kurulu toplantılarının düzenleyiciliğini yapmış, Afganistan, Burundi, Kıbrıs, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Doğu Timor gibi bölgelerdeki barış çalışmalarına dahil olmuştur.

Rajesh Rai

1993 yılında İngiltere ve Galler Barosuna kaydolmuştur. İnsan hakları Hukuku, Göçmenlik ve Sığınma hakkı hukuku ile kamu hukuku temel uzmanlık alanlarıdır. Çevre ve çeşitli insani sorunlar üzerine hem Birleşik Krallık hemde dünyanın pekçok yerinde Sivil toplum kuruluşları ve şirketlerle yaptığı çalışmalar aracılığıyla önemli tecrübeler kazanmıştır. HIC isimli Kamerun'da kurulu bulunan Sivil Toplum örgütü ile Uganda'da kurulu Human Energy isimli şirketin kurucusudur. Bir dönem The Joint Council for the Welfare of Immigrants – JCWI – (Göçmenlerin Refahı için Ortak Konsey) isimli kurumun direktörlüğünü yapmıştır. Başta İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komisyonu adına olmak üzere uluslararası alanda özellikle Avrupa, Asya, Afrika, ABD ve Hindistan'da çok çeşitli hukuki konular üzerine seminer ve dersler vermiştir.

Prof. Naomi Roht-Arriaza

Amerika Birleşik Devletlerinde kurulu bulunan Berkeley Üniversitesi'nde profesör olarak görev yapmaktadır. Geçiş Dönemi Adaleti, İnsan Hakları İhlalleri, Uluslararası Ceza Hukuku ve Küresel Çevre Sorunları gibi konular uzmanlık alanına girmektedir.

Prof. Dr. Mithat Sancar

Ankara Üniversitesi'nde Hukuk Profesörü olarak görev yapan Prof. Sancar'ın temel uzmanlık alanları arasında Anayasal Vatandaşlık ve Geçiş Dönemi Adaleti yer almaktadır. Uzmanlık alanlarında çok sayıda yazılı eseri bulunan Prof. Sancar ayrıca günlük yayınlanan Taraf gazetesinde köşe yazarlığı yapmaktadır.

Democratic
Progress
Institute

11 Guilford Street
London WC1N 1DH
United Kingdom

+44 (0)203 206 9939

info@democraticprogress.org

www.democraticprogress.org

@DPI_UK